

ภาคผนวกที่ 1 แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ระบบการจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

สัมภาษณ์ : คณะกรรมการหมู่บ้าน

1. ชื่ออะไร ? มีอายุกี่ปี ? สถานที่ตั้ง (วาดแผนที่ประกอบ) หมู่บ้าน หมู่ที่.....ต.....
อ..... จ..... ขนาดของพื้นที่มีกี่ไร่ ? ขนาดของพื้นที่เมื่อ 5, 10 ปี เพิ่มขึ้นหรือลดลง
อย่างไร ? เพราะอะไร ? ทั้ง 4 ทิศจุดพื้นที่ของใครหรือจุดอะไร ? มีหลักฐานเป็นเอกสารหรือไม่ ?
และเป็นเอกสารอะไร ?
2. ส่วนประกอบลักษณะของดิน แหล่งน้ำ เส้นทางเดิน สิ่งปลูกสร้าง ประกอบด้วยอะไรบ้าง ?
มีลักษณะเป็นเช่นไร ? มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตหรือไม่ ? และเปลี่ยนแปลงอย่างไร ?
ในสภาพดีขึ้นหรือเลวลง ? และอย่างไร ?
ต้นไม้ประกอบด้วยอะไรบ้าง ? สัตว์ป่ามีอะไรบ้าง ? พื้นที่ปลูกมีอะไรบ้าง ? และมีการ
เปลี่ยนแปลงอย่างไรจากอดีต ? (วาดภาพประกอบ)
3. การใช้ประโยชน์ มีกี่หมู่บ้าน ? มีหมู่บ้านชื่ออะไรบ้าง ? เข้าไปใช้ประโยชน์อะไรบ้าง ?
เช่น ประกอบพิธีกรรมอะไร ? ใช้เป็นแหล่งไม้ก่อสร้าง พื้น ถ่าน อาหาร (ผัก เห็ด หน่อไม้)
หรือไม่ ? คิดเป็นตัวเงินทั้งหมดจากวัสดุอาหารไม้ที่เก็บมาได้ประมาณกี่บาทต่อปี ? ประโยชน์อื่น ๆ
มีอะไรบ้าง ? ประโยชน์ที่เก็บได้ได้เพิ่มหรือลดปริมาณลง ? เพราะสาเหตุอะไร ? ถ้าต้องการ
ให้มีผลประโยชน์ต่อไปควรทำอย่างไร ? ความขัดแย้งกันเองในการใช้ประโยชน์มีไหม ? และอยู่
ในวาระละกี่ปี ?
4. การจัดการ ใครเป็นผู้ดูแลบำรุงรักษา ? เป็นรูปคณะกรรมการหรือไม่ ? หัวหน้าเป็นใคร ?
และกำหนดคุณสมบัติของหัวหน้าไว้อย่างไร ? ทำหน้าที่อะไร ? มีวิธีการคัดเลือกหัวหน้าอย่างไร ?
และอยู่ในวาระละกี่ปี ?
คณะกรรมการประกอบด้วยกี่คน ? มาจากหมู่บ้านไหนบ้าง ? คัดเลือกกันขึ้นไปโดยใช้วิธี
การอย่างไร ? มีคุณสมบัติเป็นเช่นไร ? ทำหน้าที่อะไร ?
5. การบุกรุก มีการบุกรุกหรือไม่ ? โดยใคร ? ทำอย่างไร ? รุนแรงเพิ่มขึ้นตั้งแต่ปีไหน หรือ
ลดลงอย่างไร ? คุณสมบัติพิเศษอะไรที่ช่วยป้องกัน มีวิธีการป้องกันอย่างไร ? อัตราความรุนแรง
เพิ่มขึ้นหรือลดลงในหมู่บ้าน ? บุกรุกเพื่อประโยชน์อย่างไร ? แก้ไขกันด้วยวิธีการอย่างไร ?
ได้ผลดีไหม ?

6. กฎระเบียบ สมาชิกในหมู่บ้านมีหน้าที่บำรุงรักษาหรือไม่ ? บำรุงรักษาอย่างไร ? แบ่งหน้าที่กันดูแลรักษา รักษาอย่างไร ? มีกฎระเบียบข้อบังคับอะไรบ้าง ? มีการเชื่อมพันกันดีไหม ? ใครเป็นผู้ดูแลกฎระเบียบ ? เชื่อมพันดีหรือไม่ ? มีวิธีลงโทษหรือไม่ ? ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบข้อบังคับทำอย่างไร ? ลงโทษหรือไม่ ? และลงโทษอย่างไร ? และเมื่อลงโทษแล้วได้ผลดีเพียงไร ?

7. พิธีกรรม ในบริเวณดอนปู่ตาเชื่อว่าเป็นที่สถิตยของอะไร ? สาเหตุที่เชื่อเพราะอะไร ? ประกอบพิธีกรรมอะไรบ้าง ? ทำเมื่อไร (วัน เดือน) ? แต่ละปีทำกี่หน ? ทำไมจึงทำพิธีนั้น ๆ ? และแต่ละพิธีกรรมมีการดำเนินการอย่างไร ?

8. ความคงอยู่ได้ในปัจจุบัน เพราะสาเหตุอะไร ? (ความเชื่อถือ เจ้าที่แรงกรรมการผู้ดูแล เข้มแข็ง ฯลฯ)

9. คาดว่าจะคงสภาพเช่นนี้ต่อไปหรือไม่ ? เพราะอะไร ? และให้คงสภาพอยู่ต่อไป เพื่อวัตถุประสงค์อะไร ?

10. ต้องการให้มีการพัฒนาต่อเติมในเรื่องอะไร ? ถ้าต้องการให้คงอยู่ต่อไปจะต้องการทำอย่างไร ? หรือหมู่บ้านมีแผนงาน/โครงการจะทำอะไรบ้าง ? ทำเพื่ออะไร ?

ภาคผนวกที่ 2

กรณีศึกษา

พื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนทุกประเภท

ป่าสาธารณประโยชน์

แหล่งน้ำสาธารณะ

ป่าช้า ดอนปู่ตา

ทำเลเลี้ยงสัตว์

แปลงเกษตร

ป่าสาธารณะ ประโยชน์

ป่าโคกลังกา

พื้นที่ป่าโคกลังกา เป็นพื้นที่สาธารณะตั้งอยู่ที่หมู่บ้านมะค่า หมู่ที่ 7 ตำบลขามสมบูรณ์ อำเภอดงจังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่ป่าธรรมชาติ มีขนาดประมาณ 2,000 กว่าไร่ สมัยก่อนมีพื้นที่มากกว่านี้ แต่ปัจจุบันมีพื้นที่ลดลง เนื่องจากมีชาวบ้านจากหมู่บ้านมะค่าเองและจากหมู่บ้านใกล้เคียงบุกรุกและใช้เป็นที่ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ แต่ปัจจุบันการบุกรุกของชาวบ้านได้หมดไปแล้ว

ปัจจุบันพื้นที่นี้ได้ออกหนังสือแสดงหลักฐานการเป็นที่ดินหลวง (น.ส.ล.) มีหลักเขตทั้ง 4 ด้านเรียบร้อยแล้ว โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จดทุ่งนาของหมู่บ้านมะค่าตลอดแนวและทำร่องน้ำขนาดใหญ่พร้อมสร้างคูดิน
ทิศใต้	จดตำบลเทพาลัยและมีคูดินพร้อมร่องน้ำตลอดแนว
ทิศตะวันออก	จดถนนมิตรภาพ
ทิศตะวันตก	จดถนนทางเข้าหมู่บ้านมะค่า

ได้มีการขุดคูรอบ ๆ พื้นที่ป่า เพื่อป้องกันการบุกรุกของชาวบ้าน การทำคันดินขนาดใหญ่และขุดร่องน้ำด้านทิศตะวันออกและด้านทิศตะวันตก รวมถึงแนวเชื่อมคูและร่องน้ำทั้งสองด้านเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ และเพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ของชาวบ้าน

ข้อมูลและประวัติของหมู่บ้านมะค่า

เมื่อปี พ.ศ.2441 มีชาวบ้านชื่อ บัวลอย กุนอก ได้พาครอบครัวอพยพจากบ้านขาม ตำบลขามสมบูรณ์ อำเภอดงจังหวัดนครราชสีมา มาตั้งหลักแหล่งอยู่ในบ้านต่ำปัจจุบัน ต่อมาเมื่อประชากรได้เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ และนับร้อยครอบครัว ดังนั้นปีต่อมา บัวลอยจึงเห็นว่าในด้านที่อยู่ด้านทิศใต้ของหมู่บ้านเป็นที่ทำเลดี จึงพากันอพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยแต่เดิมมีสัตว์ร้ายชุมมากและปกคลุมเต็มไปด้วยป่าไม้และพงหนาม สาเหตุที่ชาวบ้านเรียก โนนมะค่า เพราะแต่เดิมโนนนี้มีไม้มะค่าต้นใหญ่ขึ้นอยู่ ปัจจุบันก็ยังเห็นต้นมะค่าขนาดเล็กกระจายอยู่ทั่วไป ชาวบ้านจึงถือเอานามโนนมะค่านี้ ตั้งชื่อหมู่บ้าน เป็น "บ้านมะค่า" ในปัจจุบัน ประชากรจำนวนหนึ่งได้อพยพจากบ้านต่ำไปทางทิศเหนือ ตัวบ้านบุ่งตะครอง และมีประชากรจากหมู่บ้านใกล้เคียงจำนวนหนึ่งมาสมทบอีกเข้าด้วยกัน

บ้านมะค่าจึงรวมกลุ่มชนทั้ง 3 กลุ่มเข้าด้วยกัน คือ บ้านโนน บ้านต่ำ และบ้านบุงตะครอง ปัจจุบัน บ้านมะค่า หมู่ 7 ตำบลเทพาลัย อำเภอคง จังหวัดนครราชสีมา แบ่งการปกครองออกเป็น 6 คุ่ม มีผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 7 คน ปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านชื่อ นางน้อย หมอยา บ้านมะค่าประกอบด้วย 83 หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมด 348 คน แยกเป็นชาย 188 คน และหญิง 160 คนประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก บางส่วนรับจ้าง

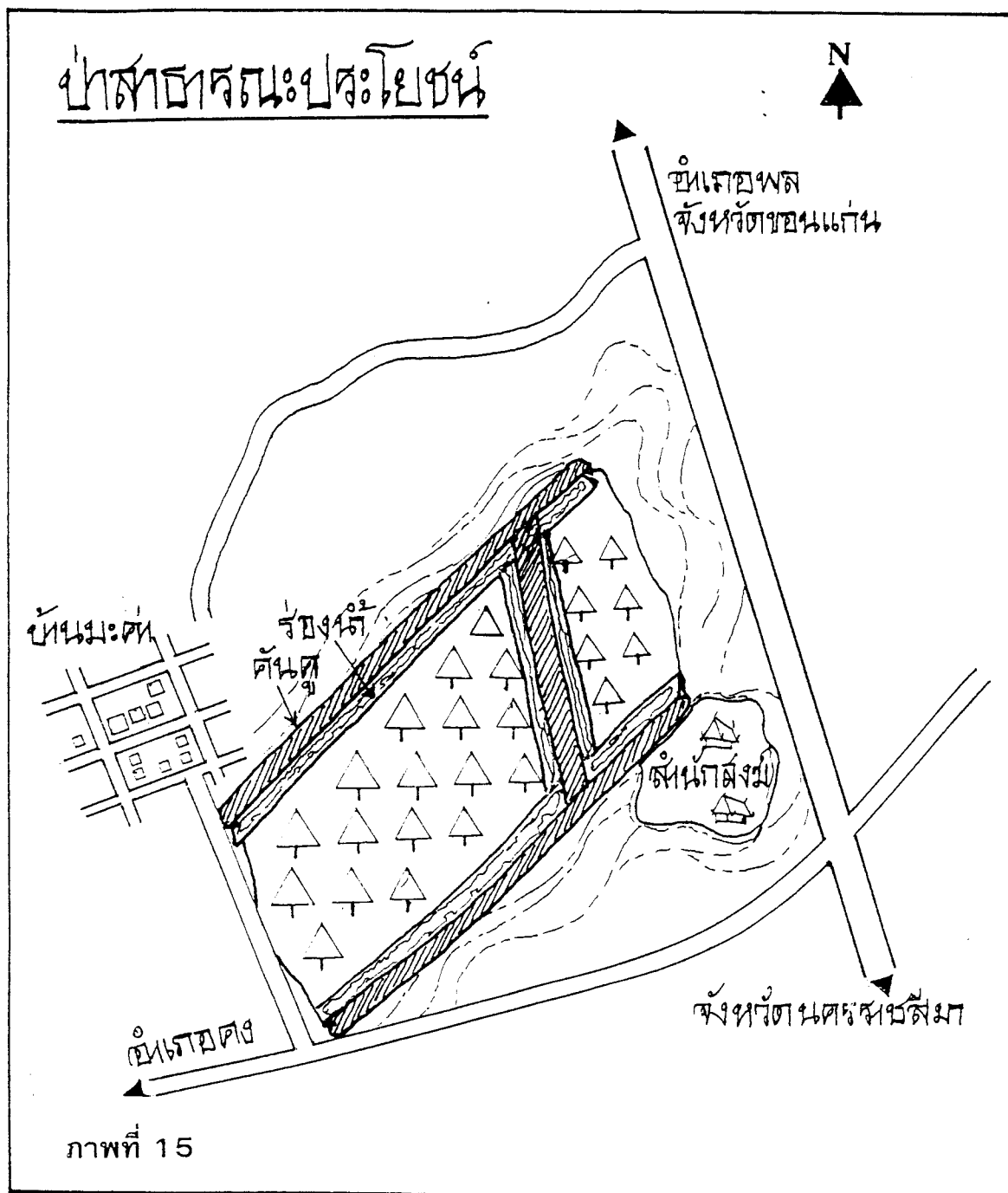
ลักษณะของพื้นที่สาธารณะ

พื้นที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ดอนและเป็นป่าเต็งรังผสมป่าเบญจพรรณ ซึ่งค่อนข้างจะอุดมสมบูรณ์ มีหนองน้ำธรรมชาติและชุดขึ้นใหม่ สิ่งปลูกสร้างสำนักสงฆ์ 1 สำนัก เถียงนาของชาวบ้าน 2 หลัง ภายในพื้นที่ พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ ไม้เต็ง รัง มะค่า สะเดา ตะโก เป็นต้น สัตว์ป่ามีจำนวนไม่มากและประกอบด้วย งูเห่า ลีเมอร์ กระต่าย นก หนู นกเป็ดน้ำ ผึ้ง เป็นต้น สมัยก่อนดินในพื้นที่บางส่วนได้ถูกขุดเพื่อเอานินลูกรังไปทำถนน ต่อมาภายหลังชาวบ้านได้ใช้บริเวณนี้ปลูกพริกหรือพืชผักสวนครัว แต่ปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านได้ให้ชาวบ้านหยุดปลูกและออกจากพื้นที่หมดแล้ว แต่บริเวณทางทิศใต้ของพื้นที่มีสำนักสงฆ์ตั้งอยู่ ซึ่งชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่สำหรับปฏิบัติธรรม บริเวณแห่งนี้มีชาวบ้านหลายหมู่บ้านได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น หมู่บ้านมะค่า บ้านขาม บ้านวัด บ้านหนองบัวสามัคคี บ้านสระประทุม บ้านหัวแหลม บ้านบุงตะครอง และพระสงฆ์เป็นนักพัฒนา ชอบปลูกต้นไม้ อีกทั้งช่วยป้องกันรักษาต้นไม้ที่ปลูกไว้ด้วย

การใช้ประโยชน์

ชาวบ้านมะค่าเองและหมู่บ้านใกล้เคียงได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนแห่งนี้มากมาย ดังนี้

1. ใช้เป็นทำเลเลี้ยงวัว ควาย ของหมู่บ้านดังที่ได้กล่าวข้างต้น ซึ่งหมู่บ้านมะค่าเองมีวัว ควาย จำนวน 447 ตัว
2. เป็นแหล่งจับสัตว์บางชนิดเพื่อเป็นอาหารโดยเฉพาะในฤดูฝน ได้แก่ อึ่งอ่าง กบ เขียด แมงกิ้งกือ
3. เก็บเห็ดสำหรับบริโภคในครัวเรือนและขาย ซึ่งมีเห็ดนานาชนิด เช่น เห็ดผึ้ง เห็ดถ่าน เห็ดตะไคล เห็ดระโงก เห็ดน้ำหมาก เห็ดเผาะ เห็ดโคน เป็นต้น
4. เก็บยาสมุนไพร เช่น ต้นนมสาว ลุมพุกแดง ลุมพุกขาว หนุ่ยหัวโคก เป็นต้น
5. เก็บน้ำผึ้ง และรังผึ้งในฤดูแล้ง
6. เก็บผักต่าง ๆ เช่น ผักกระທรก ผักหวาน ผักติ้ว ใบย่านาง เป็นต้น

ประเด็นที่ ๗ 7 ตำบลทามลัมบะฮ์ อำเภอคลอง จันทน์ ต.มดลูก จ.สกล

7. เก็บพื้ แต่อนุญาตให้เก็บได้เฉพาะไม้แห้ง

8. เป็นแหล่งปฏิบัติธรรม

รายได้ที่ประเมินจากการเก็บของป่ามาขายประมาณ 30,000 บาทต่อไป

การจัดการ

การจัดการของหมู่บ้านเพื่อให้สามารถรักษาสภาพป่าคงอยู่ต่อไป เป็นดังนี้

1. จัดตั้งคณะผู้ดูแลพื้นที่ป่า คือ คณะกรรมการหมู่บ้านจากบ้านมะค่า 5 คน (รวมทั้งผู้ใหญ่บ้าน) และคณะกรรมการจากหมู่บ้านอื่น ๆ

2. ขุดคลองทำคูขนาดใหญ่อ้อมรอบป่า เพื่อป้องกันการบุกรุกของชาวบ้าน โดยได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาล

3. ปลูกป่าเพิ่มทุก ๆ ปี โดยต้นไม้ที่ปลูกเพิ่มได้แก่ สะเดาป่า ชีเหล็ก สีเสียด

ปี พ.ศ.2533 ปลูกต้นไม้ป่า เป็นจำนวน 20,000 ต้น

ปี พ.ศ.2534 ปลูกต้นไม้ป่า เป็นจำนวน 3,000 ต้น

ปี พ.ศ.2535 ปลูกต้นไม้ป่า เป็นจำนวน 2,000 ต้น

เมื่อถึงเวลาปลูกต้นไม้ คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านได้นัดชาวบ้านให้มารวมกันปลูก ส่วนมากจะปลูกในวันสำคัญของชาติ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันเข้าพรรษา กล้าไม้ได้จากศูนย์เพาะกล้าพันธุ์ไม้ จังหวัดนครราชสีมา ในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมทุกครั้ง มีคณะกรรมการแม่บ้านหมู่บ้านมะค่าเป็นกำลังให้การช่วยเหลือด้วยการสนับสนุนด้านเสบียงอาหารตลอดจนเสร็จงาน

4. ประชาสัมพันธ์โดยผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการเพื่อห้ามตัดไม้ในบริเวณพื้นที่สาธารณะ ถ้ามีผู้ฝ่าฝืนหรือตัดก่อนได้รับการอนุญาตผู้ใหญ่บ้านมะค่าจะไปแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจให้มาจับกุม ฉะนั้นถ้าลูกบ้านรายใดที่ต้องการตัดต้นไม้ในที่ของตนเอง จะต้องมาบอกกล่าวผู้ใหญ่บ้านหรือคณะกรรมการเสียก่อน เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดว่าได้ตัดไม้ในบริเวณป่าที่หวงห้าม

ปัจจุบันนี้ ยังมีพื้นที่สาธารณะบางส่วนที่ชาวบ้านทั้งจากหมู่บ้านมะค่าเองและหมู่บ้านใกล้เคียงบุกรุกยึดครองพื้นที่ที่ยังไม่ได้คืนก็ยังมีอีกจำนวนมาก โดยเฉพาะด้านทิศเหนือของพื้นที่ ส่วนบริเวณด้านทิศใต้นั้นชาวบ้านผู้บุกรุกได้ยินยอมถอนตัวออกจากพื้นที่ป่าชุมชนแล้ว

ความคงอยู่ได้ในปัจจุบัน

ความคงอยู่ได้ในปัจจุบันของพื้นที่ป่าสาธารณะแห่งนี้ มีเหตุผลมาจากหลายประการ ได้แก่

1. มีผู้นำที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านถึงแม้เป็นสตรี

2. มีความร่วมมือสามัคคีกันอย่างดีของชาวบ้านในหมู่บ้านมะค่า ในการบำรุงดูแลรักษา เพราะได้รับประโยชน์มากมายจากป่า
3. ทางรัฐบาลให้การสนับสนุนทางการเงินเพื่อขุดคลองทำคูขนาดใหญ่กันขอบเขตและเก็บกักน้ำ และการปกครอง (ตำรวจ) เมื่อมีราษฎรทำผิด
4. ชาวบ้านตระหนักและมองเห็นคุณค่าของป่าไม้ที่เหลืออยู่ในพื้นที่

แผนพัฒนาพื้นที่ป่า

ชาวบ้านมีความต้องการให้ป่าผืนนี้ยังคงสภาพป่าอยู่เช่นที่เป็นและต้องการพัฒนาให้เป็นป่าที่สมบูรณ์เพิ่มขึ้น จึงมีแผนพัฒนาดังนี้

1. ทำแผนงานของงบประมาณจากทางราชการเพิ่มเติมเพื่อขุดคูล้อมรอบให้หมดทุกด้าน เพื่อป้องกันการบุกรุก และเพื่อประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์สัตว์น้ำและพืชน้ำ
 2. ขุดบ่อน้ำขนาดใหญ่ภายในพื้นที่สาธารณะนี้ เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันของราษฎร
 3. เสนอหน่วยงานราชการมาขอใช้พื้นที่บางส่วน ที่สามารถขอคืนได้จากการบุกรุกของราษฎร เพื่อให้ชาวบ้านได้มีงานทำ ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ อีกทั้งยังป้องกันไม่ให้พื้นที่ที่ยังมีอยู่ถูกบุกรุกอีก
- หน่วยงานที่เคยมาติดต่อทาบถามขอใช้ประโยชน์ ได้แก่ ศูนย์โคนมไทยเดนมาร์ก ศูนย์เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ ศูนย์เพาะกล้าไม้ ศูนย์ขยายพันธุ์อ้อย

ป่าสาธารณะ ประโยชน์

ป่าบ้านลาดนาเพียง

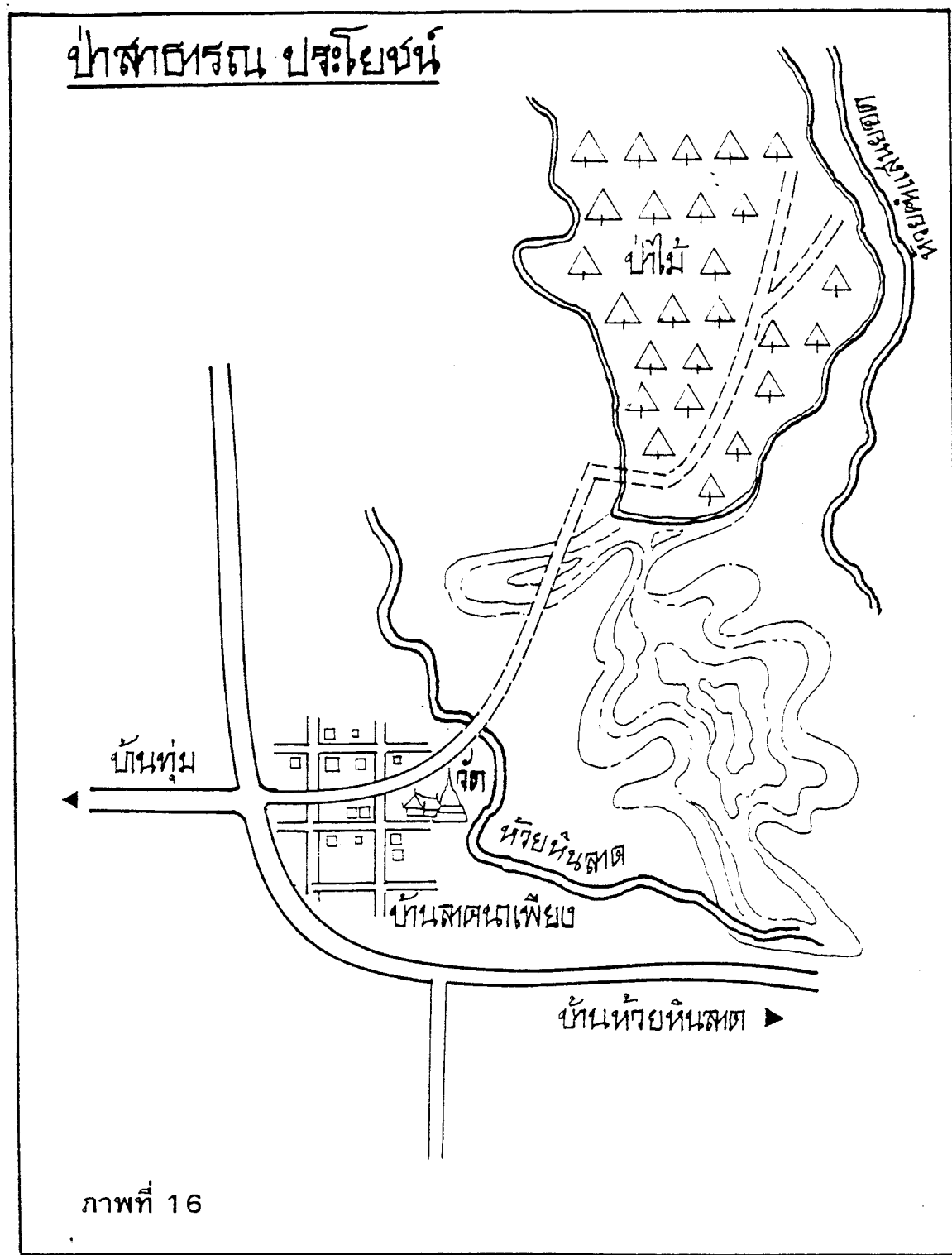
พื้นที่ป่าสาธารณะหมู่บ้านลาดนาเพียง ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นป่าชุมชน ที่มีชื่อว่า ป่าคำแสนโยชน์ และมีอายุยืนยาวมากกว่า 100 ปี ปัจจุบันนี้มีเนื้อที่อยู่ประมาณ 300 ไร่ โดยมีอาณาเขตทิศเหนือจรดกับถนนไปบ้านโคกขามแต่ ทิศอื่น ๆ ที่เหลือติดทางสาธารณะ พื้นที่ป่า เดิมในอดีตมีประมาณ 400 กว่าไร่ และเมื่อประมาณ 5-10 ปีที่ผ่านมา จำนวนพื้นที่ป่าลดลงมาก เนื่องจากถูกบุกรุกจากชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียง ซึ่งมีจำนวนผู้บุกรุกถึง 23 รายและเมื่อ ปี พ.ศ.2529 เจริจาพื้นที่คืนได้จากผู้บุกรุก 3 ราย พื้นที่ป่าแห่งนี้มีทะเบียนและมีหลักฐานเป็นทางการ แต่ยังมีได้ ออกหนังสือสำคัญที่แสดงที่หลวง (น.ส.ล.)

ลักษณะของพื้นที่ป่าชุมชน

พื้นที่แห่งนี้เป็นที่ดอน ดินเป็นดินร่วนปนทราย ไม่มีแหล่งน้ำ ภายในมีเส้นทางเดินรอบ ๆ บริเวณ และบางตอนรถยนต์สามารถแล่นได้ และมีเส้นทางเป็นทางเกวียนผ่านป่าเข้าไปในบริเวณป่า เพื่อเข้าไปในที่ทำกินของราษฎร สมัยก่อนมีต้นไม้ใหญ่และมีสัตว์ป่าอยู่เป็นจำนวนมากมายหลายชนิด เช่น หมูป่า กวาง ไก่ฟ้า เป็นต้น ขณะนี้ต้นไม้ที่มีอยู่มีขนาดเล็ก เพราะต้นไม้ใหญ่ถูกตัดและเป็นต้นไม้ที่ แตกใหม่ ได้แก่ ต้นกู จิก แดง ชาด น้ำเกลี้ยง มะม่วงป่า ไม้เหลื่อม กระบก เป็น ต้น ไม้พื้นล่าง ได้แก่ หญ้าเพก สัตว์ป่าที่ยังเหลืออยู่เป็นสัตว์ขนาดเล็ก ได้แก่ หนู งู กระต่าย แอ้ อีเห็น พังพอน ป่าไม้ที่ยังเหลืออยู่เวลานี้เป็นต้นไม้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ โดยที่ยังไม่มีการปลูกต้นไม้เพิ่มเติมแต่ อย่างใด

การใช้ประโยชน์จากพื้นที่

ราษฎรที่ได้มาร่วมใช้ประโยชน์จากป่าบริเวณนี้ไม่ใช่เฉพาะราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านลาดนา เพียงเท่านั้น ยังมีหมู่บ้านอื่นที่มาร่วมใช้ประโยชน์ ได้แก่ บ้านหนองกลอย บ้านม่วงเป้ บ้านสาวะถี และบ้านโนนคู ส่วนประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับจากป่านี้ ได้แก่

บ้านสาธิตนาเพียง ตำบลสระบุรี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

1. ไม้พิน ให้เก็บไปใช้เพียงพอความต้องการใช้ และอนุญาตให้เก็บเฉพาะไม้แห้ง หรือไม้ที่ตายแล้วเท่านั้น
2. ใช้ไม้ทำประโยชน์หลายอย่าง เช่น ก่อสร้าง ทำเทียนนา ดอกไม้ ซึ่งต้องขออนุญาตกับคณะกรรมการหมู่บ้านเสียก่อน ห้ามขาย
3. เก็บใบตองกุงจากต้นกุงไปทำฝาเรือน หลังคามุงบ้าน ใบเก็บเอาไปขายได้ ทุกคนมีสิทธิเสมอกันในการที่จะมาเก็บ
4. ใช้เป็นทำเลเลี้ยงสัตว์ของหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง ห้ามโค่นหรือตัดต้นไม้
5. สถานที่เก็บเห็ด ซึ่งเห็ดที่เก็บนี้อาจจะใช้บริโภคในครัวเรือน หรือนำไปขายก็ได้ เห็ดที่เกิดในบริเวณนี้ได้แก่ เห็ดผึ้ง เห็ดระโงก เห็ดตะไคล เห็ดก่อ เห็ดปลวก เห็ดหน้าดำ เก็บได้ตลอดปีโดยไม่มีข้อหวงห้าม
6. เก็บพืชผักต่าง ๆ ที่สามารถนำไปบริโภคในครัวเรือนได้ เช่น ผักกระโดน
7. แหล่งสมุนไพร โดยเฉพาะยาหยุดเลือด รง่อน้ำมัน และโรคทางเดินอาหาร

ราคาประเมินของรายได้ที่ได้จากการขายเห็ด ใบตอง และผัก ประมาณ 5,000 บาท/ปี จากการสอบถามกรรมการหมู่บ้านทราบปริมาณเห็ดที่เกิดขึ้นในป่าแต่ละปีไม่ลดลง แต่ปริมาณใบตองลดลงสาเหตุมาจาก จำนวนต้นไม้ลดลง เนื่องจากมีคนแอบตัดต้นไม้และมีไฟฟ้าทุกปี ราษฎรทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านนี้ไม่มีการประกอบพิธีกรรมใด ๆ ในพื้นที่นี้

การจัดการพื้นที่และทรัพยากร

ปี พ.ศ.2534 หมู่บ้านนี้ได้มีการตั้งกฎระเบียบเพื่อใช้ในการดูแลบำรุงรักษาป่าชุมชนแห่งนี้ โดยคณะกรรมการหมู่บ้านจำนวน 9 คน (มีผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้า) คณะกรรมการทั้ง 9 คนนี้ ได้รับการคัดเลือกเองโดยราษฎรในหมู่บ้านนั่นเอง โดยอาจจะเลือกจากบุคคลผู้ที่เป็นที่เคารพนับถือ หรือเป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อถือหรือเป็นที่ไว้วางใจของราษฎรโดยทั่วไป และมีอายุอยู่ระหว่าง 25-60 ปี คณะกรรมการแต่ละชุดมีวาระคราวละ 5 ปี โดยไม่มีค่าตอบแทน คณะกรรมการได้กำหนดระเบียบและประกาศกฎเกณฑ์ใช้บังคับ และขอร้องให้ราษฎรทุกคนช่วยกันบำรุงดูแลรักษาป่าแห่งนี้ หากใครฝ่าฝืนและไปตัดต้นไม้และจับได้จะถูกปรับ 500 บาท/ต้น แต่อาจลดหย่อนโทษได้ตามมติที่กรรมการได้ร่วมกันประชุมพิจารณา ในอดีตที่ยังไม่มีการตั้งกฎเกณฑ์ระเบียบเพื่อใช้ยึดถือปฏิบัติได้มีราษฎรบุกรุกพื้นที่ เพื่อเข้าไปทำไร่มันสำปะหลังและปอ ทั้งหมู่บ้านมีผู้บุกรุกจำนวน 23 ราย ปี พ.ศ.2531 ภายหลังที่ได้ตั้งกฎระเบียบมาใช้เป็นเกณฑ์ปฏิบัติกันมา ยังไม่เคยมีผู้กระทำความผิดและไม่ปรับใครเลย ชาว

บ้านให้ความร่วมมือกันดีมาก ด้วยการเป็นหูเป็นตา และดูแลรักษาไฟฟ้า รวมทั้งการบำรุงดูแลรักษา ซ่อมแซม

ความคงอยู่ได้

พื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้สามารถยังคงสภาพอยู่ได้ด้วยเหตุผลดังนี้

1. มีกฎระเบียบ เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ยึดถือในการบำรุงดูแลรักษา โดยถ้ามีใครตัดต้นไม้ 1 ต้น จะถูกปรับ 500 บาท
2. มีคณะกรรมการดูแลอย่างเข้มแข็ง ซึ่งมีจำนวน 9 คน
3. ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญ และประโยชน์ที่พึงได้จากป่าไม้ซึ่งสามารถใช้ร่วมกัน จึงให้ความร่วมมือในการสอดส่องดูแลและฟื้นฟูบำรุงดูแลรักษา
4. ชาวบ้านต้องการรักษาป่าไว้เพื่อเป็นมรดกให้ลูกหลานดู จะได้รู้จักต้นไม้ และให้ใช้ประโยชน์ตามความจำเป็นต่อไป

แนวทางพัฒนาพื้นที่ป่าชุมชนป่าชุมชน

ราษฎรมีความต้องการอย่างยั้งที่จะให้พื้นที่ป่าสามารถดำรงอยู่ต่อไป โดยได้ระบุเป็นความเห็นในการการพัฒนา ดังนี้

1. ช่วยกันวางแผนการดูแลรักษาเพื่อป้องกันไม่ให้มีไฟไหม้ป่า ซึ่งจะทำให้ต้นไม้เติบโตเร็วขึ้นและมีขนาดใหญ่ พร้อมทั้งเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ
2. จัดทำป้าย ร้ว หลัก แสดงเป็นหลักฐานที่ของหลวง เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่าถ้ามีป้ายของหลวงแล้วจะทำให้ชาวบ้านเกรงกลัวกฎหมายและไม่กล้าบุกรุกที่พื้นที่ป่าต่อไป
3. ปลูกต้นไม้เพิ่มเติม
4. ปรับปรุงถนนเข้าสู่พื้นที่ป่า

ป่าสาธารณะ ประโยชน์

ป่าบ้านดงน้อย

บ้านดงน้อย ตำบลปะโค อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี เดิมมีพื้นที่สาธารณะที่เป็นป่าชุมชน ประมาณ 900 ไร่ ต่อมาได้ถูกบุกรุกครอบครองโดยราษฎรแล้ว เมื่อประมาณ 30 ปีมาแล้ว ปัจจุบันเหลือเนื้อที่อยู่ประมาณ 230 ไร่ และพื้นที่มีหนังสือสำคัญแสดงพื้นที่หลวง (น.ส.ล.) เมื่อ 10 ปีมาแล้ว โดยมีอาณาเขต

ทิศเหนือ	จุดที่ของนายพา ทศพร บ้านแก้งน้อย
ทิศใต้	จุดที่ของนายบุญ และโรงงาน
ทิศตะวันออก	จุดบ้านม่วงหวาน ตำบลหนองหว้า
ทิศตะวันตก	จุดทางหลวงแผ่นดิน ถนนมิตรภาพ ขอนแก่น-อุดร กม.83-85

ส่วนประกอบสำคัญที่มีอยู่ในพื้นที่

บริเวณป่าแห่งนี้มีแหล่งน้ำ หรือหนองน้ำ 2 แห่ง ชื่อหนองโคบาล แหล่งน้ำแห่งนี้ 1 มีเนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ เกิดขึ้นจากอนุญาตให้มีการขุดดินเพื่อนำไปทำถนนหลายสาย แหล่งที่ 2 มีเนื้อที่ประมาณ 3 ไร่ ซึ่งชาวบ้านหนองปะโคได้นำน้ำจากหนองน้ำธรรมชาติทั้ง 2 แห่งนี้เป็นแหล่งน้ำอาบน้ำใช้ ในครัวเรือนและเพื่อการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ส่วนน้ำดื่มใช้จากบ่อบาดาลที่ขุดภายในหมู่บ้าน เพราะหมู่บ้านยังไม่มีน้ำประปา ในอนาคตจะใช้น้ำจากแหล่งน้ำดังกล่าวผลิตน้ำประปาสำหรับหมู่บ้าน พื้นที่ของป่าบริเวณนี้ประกอบด้วย ป่าธรรมชาติ ซึ่งมีต้นไม้สำคัญขึ้นอยู่ ได้แก่ ไม้กุง ไม้จิก ไม้เหลียม ไม้แดง ไม้ดู่ ไม้พยอ ไม้เท้าลิง ไม้กระบก และมีไม้พันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นพืชที่ชาวบ้านนำมาปลูกเมื่อ 2 ปีมาแล้ว ได้แก่ ไม้ตง ไม้บ้าน และไม้รวก นอกจากนี้ก็มีสัตว์ป่าต่าง ๆ ที่มีขนาดเล็กอาศัยอยู่ ได้แก่ นก แร่ งู กิ้งก่า กระต่าย หมาจิ้งจอก (ปัจจุบันไม่พบ) เป็นที่น่าสังเกต ขนาดของต้นไม้ที่เป็นอยู่มีขนาดเล็กและยังไม่สูงมาก ทั้งนี้เนื่องจากเป็นต้นไม้ที่กำลังเจริญเติบโตจากต้นตอที่ถูกตัดฟันไปแล้ว ขณะนี้กิ่งก้านสาขาที่แตกออกใหม่เหล่านั้นได้รับการบำรุงดูแลรักษาเอาไว้แล้วและคาดว่าสภาพป่าจะฟื้นคืนเกือบเหมือนธรรมชาติเดิมในกาลเวลาต่อมา

การใช้ประโยชน์

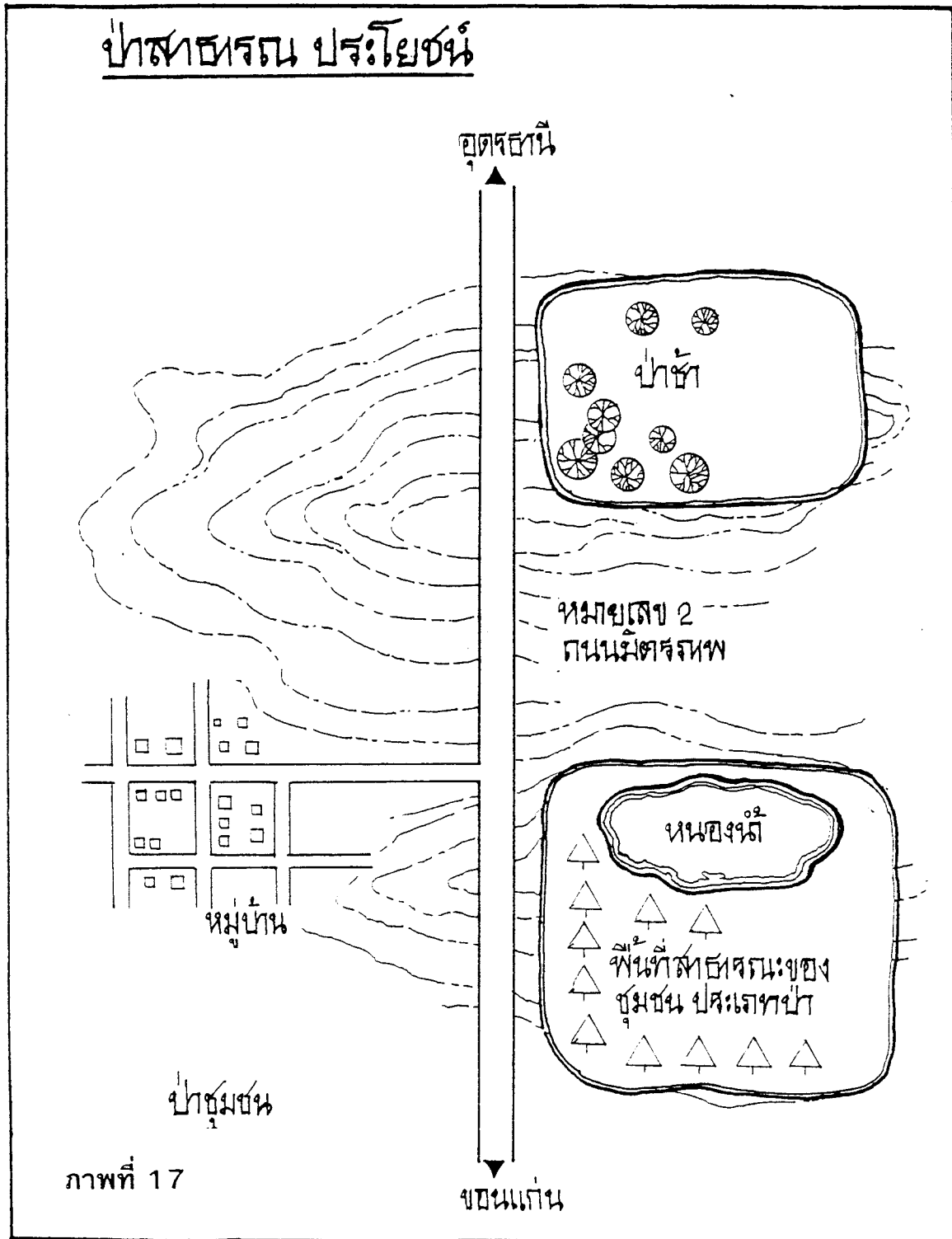
ราษฎรทั้งจากหมู่บ้านปะโคเองและหมู่บ้านใกล้เคียงได้ใช้ประโยชน์ต่าง ๆ จากป่าสาธารณะแห่งนี้ ดังนี้

1. เป็นทำเลเลี้ยงสัตว์ในฤดูฝน เพราะพื้นที่อื่นได้ใช้เพาะปลูกแล้ว
2. เป็นแหล่งของไม้ทำฟืน โดยอนุญาตให้เก็บไม้แห้งและเป็นเรื่องของอดีต แต่หลังจากตั้งกฎขึ้นมาแล้ว ไม่อนุญาตให้เก็บไม่ว่าจะเป็นไม้แห้งหรือไม้สด และห้ามตัดไม้ ถ้าฝ่าฝืนถูกปรับเป็นเงิน 500 บาทต่อครั้ง ในกรณีที่สามารถจับได้
3. เป็นสถานที่เก็บเห็ด เพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือน หรือนำไปขายได้ ซึ่งมีเห็ดหลายชนิดที่เก็บได้ในพื้นที่ป่าแห่งนี้ที่สำคัญได้แก่ เห็ดระโงก เห็ดถ่าน และเห็ดเผาะ
4. เก็บผักต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งก็เช่นเดียวกันอาจเก็บมาบริโภคในครัวเรือน หรือบางส่วนได้นำไปขายหารายได้ ตัวอย่างผักที่เก็บได้ในบริเวณป่าสาธารณะแห่งนี้ได้แก่ ผักกระโดน ผักสะเดา ผักเม็ก ผักติ้ว หน่อเพ็ก หน่อหวาย และผักออบออบ
5. เก็บใบตองกุงจากต้นกุงซึ่งมีอยู่มากมายไปขาย หรือใช้ทำฝ้ายบ้านและ/หรือมุงหลังคาบ้าน
6. ใช้น้ำจากแหล่งน้ำในป่าชุมชนเพื่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน รวมทั้งเป็นแหล่งน้ำสำหรับสัตว์เลี้ยง วัว ควาย ลงกินหรืออาบได้ รวมถึงเพื่อการเพาะปลูกพืช

ประโยชน์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นสามารถประเมินค่าของรายได้จากการเก็บเห็ด พืชผัก และใบตองสามารถคิดเป็นมูลค่าประมาณ 20,000 บาท/ปี และพื้นที่ดังกล่าวนี้ไม่ได้ใช้ประกอบพิธีกรรมใด ๆ ตามประเพณีของหมู่บ้าน เพราะราษฎรไม่เชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตย์อยู่เลย

ระบบการจัดการพื้นที่ป่าสาธารณะ

ในอดีตกับปัจจุบันสภาพพื้นที่ป่ามีลักษณะแตกต่างกันมากกล่าวคือ ในอดีตป่าแห่งนี้มีเนื้อที่มากกว่าที่เป็นอยู่ แต่ปัจจุบันเนื้อที่ป่าลดลง เนื่องจากราษฎรได้มาลักลอบตัดต้นไม้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นราษฎรจากหมู่บ้านอื่น เช่น บ้านเก็ง บ้านโนนสะอาด เป็นต้น ต่อมาเพื่อต้องการรักษาป่าให้คงอยู่จึงได้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการดูแลป่าขึ้น เพื่อให้มีคนหลายคนมาช่วยกันบำรุงดูแลรักษาป่า ซึ่งคณะกรรมการนี้ประกอบด้วย คณะกรรมการหมู่บ้าน และบุคคลที่ราษฎรคัดเลือกเข้ามาซึ่งรวมทั้งหมด 18 คน กำหนดวาระการทำงานไว้ 5 ปี มีวาระการประชุมเป็นประจำทุกเดือน ขณะเดียวกันก็ออกสำรวจพื้นที่ทุกเดือนเช่นกัน คณะกรรมการได้ร่วมกันตั้งกฎระเบียบเพื่อใช้รักษาพื้นที่สาธารณะที่เป็นป่าไม้เอาไว้ โดยห้ามตัดต้นไม้ในพื้นที่ ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกปรับ 500 บาท กฎระเบียบเริ่มตั้งมาได้ประมาณ 2 ปีเท่านั้น สภาพป่าเมื่อก่อนกำหนดกฎระเบียบจะมีสภาพเสื่อมโทรมมาก ต้นไม้ถูกตัดและบุกรุกถือ

ป่าต้นตอไม้หายาก ต้นไม้ประติมากรรม อำเภอภูพาน จังหวัดอุดรธานี

ครองพื้นที่ภายหลังที่ได้ตั้งกฎเกณฑ์การบำรุงดูแลรักษาป่าขึ้นมาแล้ว สภาพป่าได้ฟื้นคืนสภาพเดิมขึ้นเรื่อย ๆ และยังไม่ปรากฏว่ามีความขัดแย้งหรือมีผู้บุกรุกพื้นที่ป่า คณะกรรมการได้อนุญาตให้ 1 ครอบครัวซึ่งไม่มีพื้นที่ของตนเอง มาปลูกผักในบริเวณป่า ห้ามเลี้ยงสัตว์ในหน้าแล้ง เพราะจะเหยียบย่ำทำลายต้นไม้เล็ก ๆ โดยให้นำไปเลี้ยงในที่ทำนาของตัวเอง

ความสามารถคงอยู่ได้ในปัจจุบัน

1. มีคณะกรรมการดูแลป่าที่เข้มแข็ง ซึ่งประกอบด้วยกรรมการจำนวน 18 คน มีการประชุมทุกเดือน และออกสำรวจพื้นที่ เดือนละ 1 ครั้ง
2. มีกฎระเบียบ ถ้าราษฎรรายใดตัดไม้จะถูกปรับ 500 บาท ถ้าจับได้ ถึงแม้เป็นไม้แห้งก็ไม่อนุญาตให้ไปเก็บ รวมทั้งไม่ให้นำสัตว์มาเลี้ยงในป่าชุมชนนี้ด้วย
3. มีหนังสือสำคัญแสดงที่หลวง (น.ส.ล.) ซึ่งได้ออกประกาศเมื่อ ปี พ.ศ.2522
4. ชาวบ้านมีความรู้สึกหวงแหน อนุรักษ์ฟื้นฟูเพื่อให้ป่าคงอยู่ตลอดไป และเพื่อไว้ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันในชั่วลูกหลาน
5. มีการปลูกต้นไม้เพิ่ม เช่น ปลูกไม้พันธุ์ต่าง ๆ
6. ป้องกันไฟป่า ไม่ให้เกิดขึ้นโดยเฉพาะในฤดูแล้ง โดยมีการออกสำรวจเป็นประจำทุกเดือน

แนวทางพัฒนาพื้นที่ป่า

ราษฎรในหมู่บ้านนี้มีความต้องการอย่างยิ่งที่จะให้ป่ายังคงมีสภาพที่ดีอยู่ตลอดไป จึงมีแนวทางพัฒนาดังนี้

1. ปลูกต้นไม้ที่เป็นพันธุ์ดั้งเดิมเพิ่มเติม โดยปลูกเสริมจากป่าเดิม เช่น ปลูกไม้ประดู่ ไม้แดง รวมทั้งปลูกไม้ดง ซึ่งจะได้อาศัยพันธุ์จากพัฒนาชุมชน
2. ทำป้ายคอนกรีตมาตรฐาน เพื่อแสดงให้เห็นชัดเจนว่าเป็นที่สาธารณประโยชน์ที่ชัดเจน
3. ป้องกันไฟป่าไม่ให้เกิดขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ต้นไม้ที่มีอยู่เดิมสามารถเจริญเติบโตได้
4. ขุดลอกบ่อ หรือสระ เพื่อให้แหล่งน้ำมีน้ำตลอดปีโดยความช่วยเหลือของหน่วยงานราชการ
5. พัฒนาพื้นที่ป่าให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ และให้เป็นป่าในโครงการพระราชดำริ ซึ่งคณะกรรมการได้ทำโครงการนี้เสนอไปแล้ว และกำลังรอคอยคำตอบของผลการพิจารณา

แหล่งน้ำสาธารณประโยชน์

หนองกระสัง

บ้านโนนทอง ต.ลาดบัวขาว อ.สีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอสีคิ้วไปทางทิศใต้ ประมาณ 14 กิโลเมตร ดังแสดงในภาพ หมู่บ้านนี้มีอายุประมาณ 100 ปี เดิมเรียกว่า บ้านดอนขวางหรือนาหลุม ต่อมามีการขุดพบธาตุทองในบริเวณหมู่บ้าน ประกอบกับตัวหมู่บ้านซึ่งอยู่บนที่สูง เนินจึงเรียกว่าบ้านโนนทอง ประกอบด้วยครัวเรือนจำนวน 344 ครัวเรือน ประชากรประกอบอาชีพ เกษตรกรรมและรับจ้าง พืชที่ปลูกได้แก่ มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และทำนา

หนองกระสัง เดิมเป็นลำน้ำสาขาที่แยกตัวมาจากลำตะคอง ต่อมาชาวบ้านได้ไปปิดกั้นเพื่อกักเก็บน้ำในลักษณะฝายน้ำล้น เดิมมีพื้นที่มากกว่า 10 ไร่ในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา พื้นที่ดังกล่าวได้มีขนาดลดลงคือ เหลือพื้นที่ประมาณ 8 ไร่และตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านมีอาณาเขต

ด้านทิศเหนือ จดที่ดินของนายสำลี เหลืองภิรมย์

ด้านทิศใต้ จดที่ดินนายบุญรัตน์ ที่ปาน นายจัน-นางใบ เวงวิรัตน์

ด้านทิศตะวันออก จดที่ดินของบริษัทCPอุตสาหกรรม และแนวเสาไฟฟ้าแรงสูง

ด้านทิศตะวันตก จดคลองเหมืองใหญ่

พื้นที่หนองกระสังได้จดทะเบียนเป็นพื้นที่สาธารณะ มีหลักฐานเป็นหนังสือแสดงที่หลวงหรือ นสส เรียบร้อยแล้ว

ส่วนประกอบที่สำคัญของพื้นที่ บริเวณหนองกระสัง จะมีวัชพืชจำพวกผักตบชวาขึ้นปกคลุมผิวน้ำโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังมีบัวหลวงขึ้นประปราย ไม่มีสิ่งก่อสร้างใดๆ ในแหล่งน้ำนี้ยกเว้นบริเวณด้านทิศตะวันตกจะมีโรงสูบน้ำ 2 โรง คือ โรงสูบน้ำของบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด และโรงสูบน้ำของประปาสุขาภิบาลลาดบัวขาว นอกจากนี้ในแหล่งน้ำมีปลาเช่น ปลาดุก ปลาช่อนปลาตะเพียน ลักษณะของหนองกระสัง จะมีลักษณะยาวตามแนวทิศเหนือ-ใต้ มีความกว้างโดยประมาณ 15 เมตร และความยาวโดยประมาณ 1000 เมตร ดังภาพที่

การใช้ประโยชน์ เดิมทีเดิมมีแต่ชาวบ้านโนนทองเท่านั้นที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำนี้ทั้งการอุปโภคและบริโภค ต่อมาน้ำจากแหล่งน้ำนี้ถูกนำมาใช้เป็นน้ำดิบ เพื่อทำน้ำประปาของหมู่บ้านและ

โรงงานอุตสาหกรรมCP เพียงอย่างเดียวเท่านั้น มิได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างอื่นเช่น แหล่งน้ำทั่วๆ ไป สำหรับหมู่บ้านโนนทองมีประปาหมู่บ้านซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของประปาสุโขทัยลดาบัวขาว ตั้งแต่ปี 2527 ซึ่งปัจจุบันมีครัวเรือนที่ใช้น้ำประปาจำนวน 300 ครัวเรือน จากจำนวน 444 ครัวเรือน สำหรับทางบริษัท CP ได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำนี้ร่วมกับชาวบ้านโนนทอง ตั้งแต่ตั้งโรงงานมา ประมาณกว่า 10 ปีโดยที่ทางโรงงานได้สูบน้ำจากลำตะคองใหญ่เข้ามาเก็บกักเก็บในหนองกระสัง(เพ็ก น้ำ)แล้วสูบน้ำเข้าไปใช้ในโรงงานอีกต่อหนึ่ง

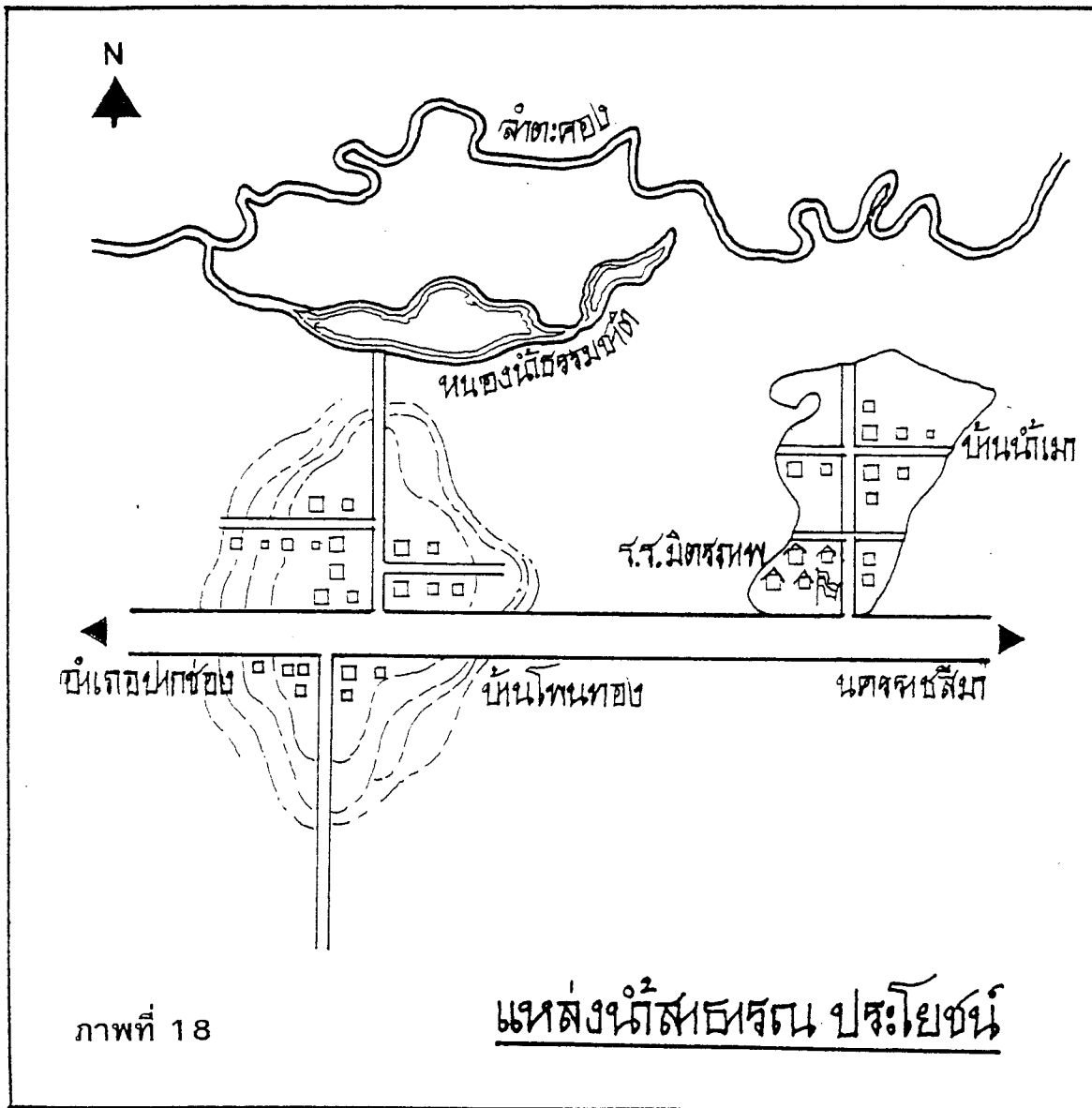
การจัดการ ในอดีตชาวบ้านเชื่อว่า หนองกระสังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกปักรักษาอยู่ โดยที่ในช่วงยาม เย็นจะได้ยินเสียงร้อง และกลองมาจากหนองน้ำและมีปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นคือ หากเด็กคนใดลงเล่น น้ำในหนองกระสังจะเป็นไข้ทุกครั้งไป ดังนั้นในทุกปีจะมีการทำบุญตักบาตรที่ทำน้ำหนองกระสัง อย่างไรก็ดีตามพิธีกรรมการทำบุญตักบาตรได้เลิกไปแล้วประมาณ 30-40 ปี แต่อย่างไรก็ตามความ เชื่อดังกล่าวก็ยังคงอยู่

นอกจากนี้ ทางหมู่บ้านจะมีกิจกรรมโดยเฉลี่ย 10 ปี/ครั้ง เพื่อทำการลอกหนองน้ำกำจัดผัก ตบขุดและลงจับปลา

การบุกรุก ในอดีตก่อนที่จะมีหลักปักเขตแดนแหล่งน้ำอย่างชัดเจนเช่นทุกวันนี้ มีการบุกรุกเข้า มาในหนองน้ำ แต่คงเป็นไปโดยมิได้ตั้งใจอันเกิดจากการไถพรวนดินทำการเกษตรทำให้ดินที่ไถลุล้าง เข้าไปในห้วยหนองน้ำ อย่างไรก็ดีตามภายหลังที่มีหลักปักเขตแดนอย่างชัดเจน มิปรากฏการณ์บุกรุก หนองน้ำอีกเลย

กฎระเบียบ เดิมที่ชาวบ้านโนนทองใช้น้ำจากหนองกระสังทั้งการอุปโภคและบริโภค ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านจึงได้ออกกฎระเบียบข้อบังคับใช้มาจนกระทั่งทุกวันนี้คือ ห้ามจับสัตว์น้ำ ทุกชนิด ห้ามลงอาบนํ้า และห้ามนำสัตว์เลี้ยงลงในหนองน้ำ หากบุคคลใดฝ่าฝืนผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านจะกล่าวตักเตือน ที่ผ่านมายังไม่พบว่าบุคคลใดฝ่าฝืนกฎระเบียบที่มีอยู่เลย

ความขัดแย้ง ในการใช้ประโยชน์ไม่มีระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง แต่อย่างไรก็ตามมีความขัดแย้งใน การใช้ประโยชน์ระหว่างชาวบ้านกับโรงงานอุตสาหกรรมCPอยู่บ้างกล่าวคือโรงงานอุตสาหกรรมCP อ้างว่า ตนเองสูบน้ำมาใส่หนองน้ำนี้และพยายามกีดกันการใช้น้ำของชาวบ้านจากหนองน้ำนี้ และ พยายามที่จะให้ชาวบ้านช่วยจ่ายค่าไฟฟ้าที่สูบน้ำเข้ามาในหนอง อย่างไรก็ดีตามยังมีได้ตกลงกันว่า

บ้านโนนทอง ตำบลตลาดบัวทอง อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา

การดำเนินการต่อไปอย่างไร อย่างไรก็ดีทางคณะกรรมการหมู่บ้านถือว่า หนองกระสังเป็นหนองน้ำสาธารณะ น้ำที่มีอยู่พอเพียงตลอดปีสำหรับหมู่บ้าน แม้ว่าโรงงานอุตสาหกรรม CP จะมีสูบน้ำมากก็นี้เท่านี้ก็ตาม

ความต้องการ ประชาชนในหมู่บ้านมีความมุ่งหวังที่ต้องการพัฒนาแหล่งน้ำหนองกระสังด้วยการขุดลอกให้ลึกกว่าเดิม เนื่องจากปัจจุบันหนองน้ำเริ่มตื้นเขิน และประชากรที่ใช้น้ำประปามีจำนวนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ปรากฏจะทำรั้วรอบขอบชิดและทำศาลากลางน้ำ เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อันเนื่องจากหมู่บ้านนี้มีแหล่งน้ำแห่งเดียวเท่านั้นและไม่มีสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่

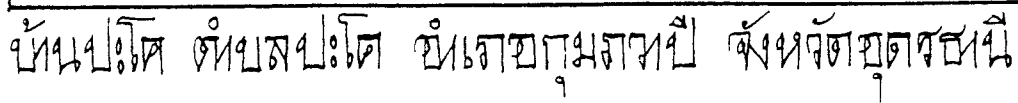
แหล่งน้ำสาธารณะ ประโยชน์ หนองปะโค

บ้านปะโค ต.ปะโค อ.กุมภวาปี จ.อุดรธานี ตั้งชื่อตามชื่อหนองน้ำปะโค ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอ
กุมภวาปี ไปทางทิศเหนือเป็นระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตรมีถนนมิตรภาพผ่านกลางหมู่บ้าน
ประกอบด้วยครัวเรือนจำนวน 239 ครัวเรือน ประชากรเกือบทั้งหมด ประกอบอาชีพเกษตรกรรม
ได้แก่ ทำนา ปลูกมันสำปะหลัง อ้อย และปลูกปอ

หนองปะโค เป็นแหล่งน้ำดั้งเดิมของหมู่บ้าน หนองปะโคอยู่ติดกับหนองสาว ซึ่งเป็นแหล่งน้ำของ
บ้านหนองสาว โดยมีคันดินกั้นของกรมชลประทานแบ่งแยกแหล่งน้ำทั้งสองออกจากกัน ที่ได้ชื่อว่าปะ
โคเพราะสมัยก่อนบริเวณนี้มีน้ำโค-กระบือมาจากบ้านหนองกงพรานมาแวะพักกินน้ำที่นี่ และเป็น
สถานที่ซื้อขายโค-กระบือ หนองปะโคมีพื้นที่ประมาณ 1,200 ไร่ พื้นที่ดังกล่าวในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา
ไม่มีการเพิ่มพื้นที่หรือลดขนาดลง แต่ความตื้นเขินที่เพิ่มมากขึ้น หนองปะโค ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก
ของหมู่บ้าน มีอาณาเขต

ด้านทิศเหนือ	จดเขตลำห้วยนกเค้า
ด้านทิศใต้	จดห้วยทราย
ด้านทิศตะวันออก	จดถนนมิตรภาพและตัวหมู่บ้านปะโค
ด้านทิศตะวันตก	จดห้วยคำมะปุ่นและท่าเลเลี้ยงสัตว์ของอำเภอหนองแสง

ส่วนประกอบที่สำคัญของพื้นที่ มีศาลเจ้าตั้งอยู่บนเกาะกลางหนองน้ำ และมีโรงสูบน้ำของการ
ประปาส่วนภูมิภาคกุมภวาปี โรงสูบน้ำของโรงน้ำแข็งตระกูลชัย และมีคันดินรอบแหล่งน้ำ ซึ่งดำเนิน
การโดยกรมชลประทาน (ในปี พ.ศ.2494-96 ทางหมู่บ้านได้ยกแหล่งน้ำดังกล่าวให้อยู่ในความรับผิดชอบ
ของกรมชลประทาน) แม้ว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงเรื่องขนาดพื้นที่ แต่มีการตื้นเขินกว่าในอดีต
มากคือ เดิมมีความลึกของน้ำประมาณ 2 เมตร ปริมาณน้ำพอเพียงสำหรับ 2 ปี แม้ว่าไม่มีฝนตกใส่
ก็ตาม ปัจจุบัน มีวัชพืชเกิดขึ้นเต็มพื้นที่หนองน้ำ วัชพืชที่มีอยู่ได้แก่ ต้นอ้อ ใคร่น้ำ หญ้าคา บอน ผือ
ผักหลอด และหญ้าหัวขอด จำนวนพันธุ์ปลาที่เคยมีอยู่ในอดีต เช่น ปลานุ้ ปลากุน ปลานมอ ปลา

ช่อน ปลาตุก ปลาทอง ปลากลาย พันธุ์ปลาที่มีอยู่ในปัจจุบันได้แก่ ปลาหมอ ปลาตุก ปลายี่สก ปลาตะเพียน

สาเหตุที่มีวัชพืชขึ้นปกคลุมมากเพราะในช่วงประมาณปี 2533 มีการขุดลอกหนองน้ำ โดย กรมชลประทานก่อนการขุดลอกได้ปล่อยน้ำออกจากหนองน้ำออกทั้งหมด แต่ขุดลอกดำเนินการได้เพียงบางส่วนในพื้นที่ (2ปี) เป็นสาเหตุให้มีวัชพืชที่ขึ้นมากตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ดังนั้นสรุปได้ว่าหนองน้ำปะโคมีการเปลี่ยนแปลงที่เลวลงเป็นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต

การใช้ประโยชน์ มีการนำน้ำจากแหล่งน้ำนี้ไปทำน้ำประปา 5 ตำบลคือ ต.พันดอน ต.เมืองใหม่ ต.ปะโค ต.คุนไต้ และต.กุ่มกวาปี สำหรับตัวตำบลปะโค มีหมู่บ้านจำนวน 5 หมู่บ้านที่ใช้น้ำจากแหล่งน้ำนี้มาทำน้ำประปา คือ บ้านปะโคทั้ง 3 หมู่ บ้านโนนจำปา บ้านหนองฮาว นอกจากนี้ยังใช้ประโยชน์ ด้วยการจับปลาและสัตว์น้ำเช่น ปลาตุก ปลาช่อน ปลาหมอ ปลาทอง ปลากลาย หอยโข่ง เกือบผักเช่น ผักบุ้ง ผักหลอด ผักกัณจ เป็นต้นและตัดต้นอ้อ หญ้าหัวขอด มาทอเสื่อ และใช้เป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์รวมถึงแหล่งน้ำสำหรับสัตว์ในช่วงฤดูแล้ง หากประเมินผลประโยชน์ที่ได้จากหนองน้ำนี้ คิดเป็นตัวเงินได้ประมาณ 50,000 บาท/ปี ส่วนใหญ่ที่ได้มาจาก ปลา ผัก และหญ้าหัวขอด อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พบว่าประโยชน์ที่ได้รับจากหนองน้ำในปัจจุบันจะน้อยกว่าในอดีตดังตาราง

ตารางที่

อดีต	ปัจจุบัน
1. น้ำอุปโภคและอาบ น้ำที่แหล่งน้ำ บางครัวเรือนใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้น	1. ใช้น้ำดิบนำมาผลิตเป็นน้ำประปาและ
2. ใช้น้ำเป็นน้ำบริโภค(ดื่ม)	2. บริโภคน้ำฝนและน้ำบ่อ
3. จับสัตว์น้ำและเก็บผักในหนองน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักหลอด ผักกัณจ ผักผ่องแป๊ะ ผักกะไดวา หอยโข่ง	3. จับปลา สัตว์น้ำและเก็บผักนอกจากนี้ ยังเก็บ ต้นอ้อ หรือ หญ้าหัวขอด มาทอเสื่อ
สำหรับขายทางกระรอก	
4. ใช้เป็นสถานที่แข่งเรือ	4. ไม่ใช้เป็นที่แข่งเรือมาตั้งแต่ประมาณปี

อดีต	ปัจจุบัน
5. เป็นสถานที่ลอยกระทง	5. ลอยกระทงที่หนองสาว(บ้านหนองสาว)
6. เป็นสถานที่เล่นบุญบังไฟ	6. เช่นในอดีต
7. เลี้ยงวัว-ควายในฤดูแล้ง	7. เลี้ยงวัว-ควายในฤดูแล้ง

ความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ ระหว่างราษฎรกับราษฎรไม่ปรากฏ มีเพียงความรู้ว่า ทางหมู่บ้านอยากจะขอแหล่งน้ำนี้คืนจากกรมชลประทาน เนื่องจากหนองน้ำนี้ขาดการดูแลและปรับปรุง/พัฒนาโดยกรมชลประทานอย่างแท้จริงและทางหมู่บ้านมีความสามารถทำเรื่องของบประมาณจากทางราชการมาปรับปรุงได้ เพราะอยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน

การบุกรุก หนองน้ำปะโคไม่มีใครกล้าบุกรุก ด้วยสาเหตุหลายประการคือประการแรกชาวบ้านเชื่อว่า หนองน้ำปะโคมีเจ้าหนองปกป้องรักษาอยู่ ประการที่สอง ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษา ประการที่สาม มีเจ้าหน้าที่ของกรมชลประทานเป็นคนดูแลหนองน้ำนี้จำนวน 2 คน ประการสุดท้ายพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่สาธารณะที่สามารถออกหลักฐานได้

การจัดการ เนื่องจากแหล่งน้ำนี้อยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน การจัดการจึงอยู่ที่ชลประทานจังหวัดอุดร อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการหมู่บ้านก็มีส่วนช่วยกันดูแลรักษา โดยให้ราษฎรในหมู่บ้านนี้เข้าทำการเกษตรได้บริเวณที่น้ำท่วมไม่ถึง และห้ามชุดดินขนย้ายดินออกจากพื้นที่ยกเว้นกิจกรรมที่เป็นส่วนรวม

พิธีกรรม บริเวณหนองน้ำปะโค ชาวบ้านเชื่อว่า มีเจ้าหนองปกปักรักษาอยู่ จึงมีการประกอบพิธีกรรมในทุกปี ในวันพุธ ข้างขึ้น เดือนยี่ โดยมีเจ้าเป็นผู้ทำพิธีกรรม เครื่องประกอบพิธีกรรม มีดอกไม้และรูปเทียน ชันธุ์น้ำ ไก่ 1 ตัว เหล้า 1 ไห(ขวด) ในการทำพิธีกรรมนั้นชาวบ้านปะโคจะไปทำพิธีกันทุกครัวเรือน นอกจากนี้ก็มีชาวบ้านจากหมู่บ้านข้างเคียงมาร่วมทำพิธีด้วย

ประชาชนในหมู่บ้านมีความมุ่งหวัง ที่ต้องการให้มีการพัฒนาหนองปะโคคือ ให้ทางราชการ โดยเฉพาะทางกรมชลประทาน ขุดลอกหนองน้ำปะโคทั้งหมด หากทางชลประทานมีความสามารถดำเนินการได้ ก็ควรจะคืนหนองน้ำนี้ให้แก่หมู่บ้าน เพื่อให้หมู่บ้านจะได้จัดหางบประมาณมาดำเนินการต่อไป ปัจจุบันชาวบ้าน/คณะกรรมการหมู่บ้านมีความสามารถเขียนโครงการงบประมาณสนับสนุนเกี่ยวกับ

การดำเนินการขุดคลองแหล่งน้ำนี้ได้
ประทาน

เพราะพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของกรมชล

แหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์

บึงหนองใหญ่

บึงหนองใหญ่ เป็นหนองน้ำสาธารณะเก่าแก่ของชาวอำเภอกะนวนเดิมชื่อหนองกุดคอกาน (จะเข้) มีต้นน้ำจาก 2 แหล่งคือ น้ำซับจากบ้านโสกนกเต็นซึ่งสันนิษฐานว่ามีอิทธิพลจากภูเขือก และห้วยแสงแต้มีน้ำเฉพาะในช่วงฤดูฝนเท่านั้น(ปัจจุบัน) ในอดีตมีสัตว์น้ำชุมชุมอาทิเช่น เต่า ตะพาบน้ำ ปลา และโดยเฉพาะจะเข้ที่มีมากเป็นพิเศษจนได้ชื่อว่าคอกาน ซึ่งหมายถึงจะเข้ จากหลักฐานในปี 2481 ยังคงมีจะเข้ชุมชุม (มีประมาณ 70 % ของอดีต) จนกระทั่งมีพระกรรมฐานมาก่อตั้งวัดป่าไถ่บึงหนองใหญ่ พระกรรมฐานได้ใช้เวทย์มนต์ปราบจะเข้ประกอบกับมีพรานวันทอง มณีกุล อพยพมาจากจังหวัดสกลนคร มาล่าจะเข้เพื่อเอาหนังและดีจะเข้ไปจำหน่าย จนกระทั่งประมาณ 40 ปีที่แล้วไม่ปรากฏจะเข้เหลืออยู่เลย

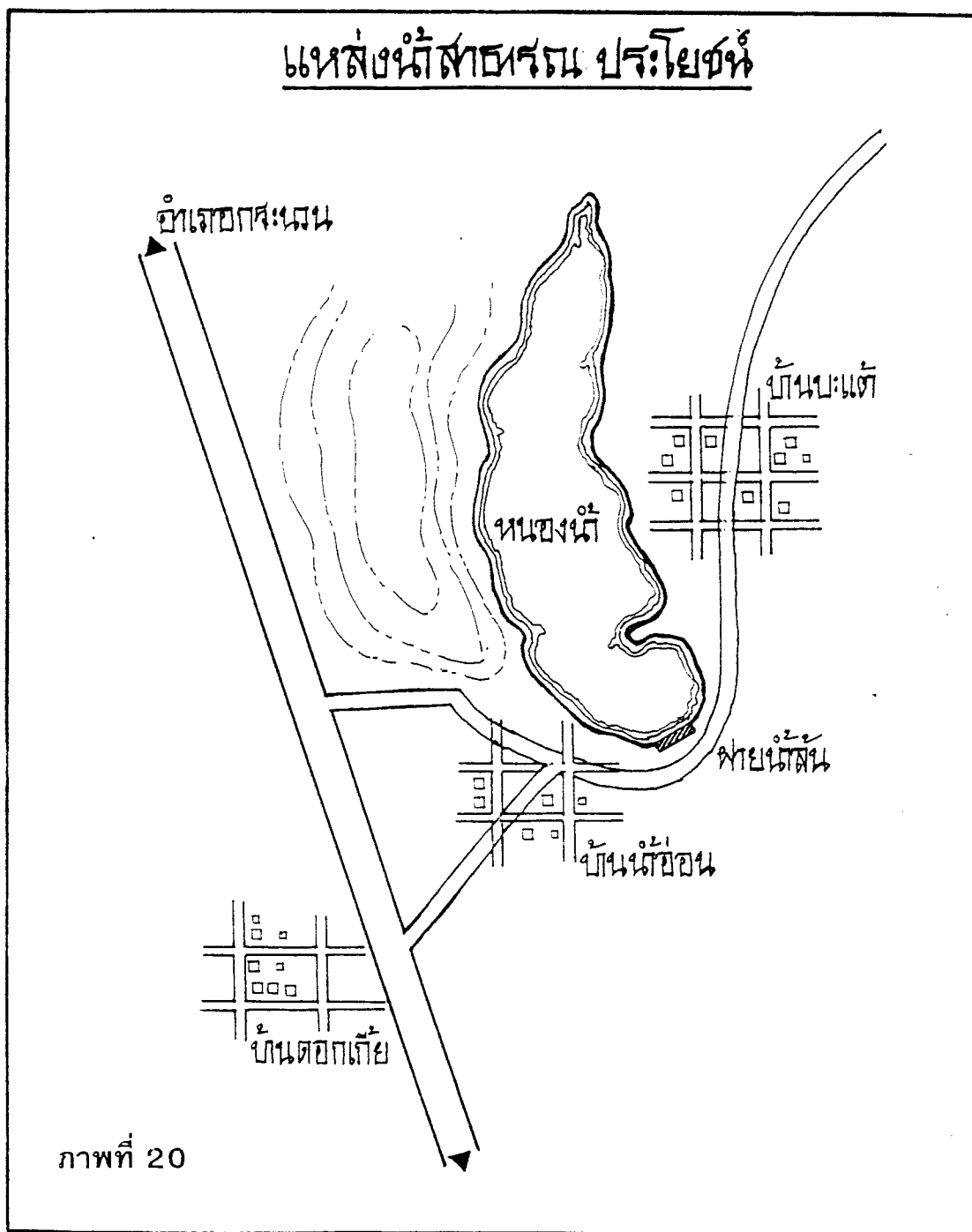
ขนาดของพื้นที่ของบึงหนองใหญ่ในปัจจุบันมีขนาดเท่ากับในอดีตคือ กว้าง 8-10 เส้น (ความกว้างไม่สม่ำเสมอ) ยาว 70 เส้น

อาณาเขต ทิศเหนือ	จดเขตบ้านปะแต้
ทิศใต้	จดเขตบ้านกุดจาน-หนองโน และติดถนนสายหัวหนอง-ห้วยเขือก
ทิศตะวันออก	จดห้วยสายบาด
ทิศตะวันตก	จดที่นาบ้านปะแต้

หนองใหญ่มีหลักฐานการขึ้นทะเบียนไว้กับอำเภอเป็นประเภทหนองน้ำสาธารณะ

ส่วนประกอบของหนองใหญ่ได้แก่ สถานีสูบน้ำประปาของอำเภอกะนวน ฝ่ายน้ำชลประทาน ศาลพระภูมิและศาลาที่ใช้ประกอบพิธีกรรม แต่มีการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ คือ เดิมเป็นหนองน้ำที่สะอาดปราศจากวัชพืชแต่ในปัจจุบันมีวัชพืชพวก ผักตบชวา หญ้า และสาหร่าย และเนื่องจากในปี 2502 มีการก่อสร้างฝ่ายชลประทานทางทิศตะวันตกส่งผลให้น้ำในหนองใหญ่มีปริมาณเพิ่มขึ้นและมีผลกระทบที่นาของชาวบ้านจนกระทั่งต้องอพยพหนีน้ำ และนอกจากจะเข้แล้วชนิดปลาที่เคยมีในอดีตแต่สูญพันธุ์ไปแล้วในปัจจุบันคือ ปลาเค็ม ปลาบู่ ปลาอีจัน ปลากำ และนกเห็บ

แหล่งน้ำสาหรรม ประโยชน์

บ้านปะแต้ ตำบลหนองโก อำเภอกระหมน จังหวัดขอนแก่น

การใช้ประโยชน์มีชาวบ้านจากหมู่บ้านน้ำอ้อม หนองโน และกุดจานมาใช้ประโยชน์
ซึ่งแบ่งเป็น

1. ในอดีต - ปลูกพืชผักในช่วงฤดูแล้ง (หนาว) เช่น ผักกาด ผักชีและยาสูบ ประมาณ 30 ครอบครัวยัง
 - เป็นแหล่งหาอาหารเช่น จับปลา นก อึ่ง เขียด กบ ผักกาด ผักชีและยาสูบ
 - น้ำอุปโภค(น้ำอาบ)ลงอาบน้ำในหนอง

2. ปัจจุบัน - ปลูกพืชผักในช่วงฤดูแล้ง(หนาว)เช่น ผักกาด ผักชีและยาสูบ ถั่วฝักยาว ประมาณ 20 ครอบครัวยัง เฉพาะชาวบ้านที่มีพื้นที่ใกล้หนองน้ำ

- เป็นแหล่งหาอาหารเช่น จับปลา นก อึ่ง เขียด กบ
- ที่เลี้ยงและแหล่งน้ำสำหรับควาย

-ชาวบ้านบะแต่ไม่ใช้ประโยชน์จากหนองใหญ่เพื่อการอาบน้ำเช่นในอดีต
เนื่องจากมีวัชพืชมากและมีโคลนเลนในแหล่งน้ำ

- เป็นแหล่งน้ำดิบของประปาภูมิภาคอำเภอกะนวนประมาณ 20 ปี (บ้าน

บะแต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์) การจัดการ สมัยนายสมาน วงศ์รินยong เป็นผู้ใหญ่บ้านมี
คณะกรรมการหมู่บ้านดูแลโดยมีข้อห้ามคือ ห้ามวางอวนและจันตักปลาในแหล่งน้ำ(ทางตาง) หากมี
การทำผิดจะมีการปรับไหมโดยให้ทางอำเภอเป็นผู้ดำเนินการ ต่อมาข้อห้ามดังกล่าวถูกยกเลิกโดยอัตโนมัติ
เนื่องจากไม่มีผู้กระทำความผิดกฎระเบียบและไม่มีการตั้งคณะกรรมการดูแลเช่นในอดีต

การบุกรุก ไม่มีปัญหาความขัดแย้งหรือการบุกรุกเนื่องจากชาวบ้านที่มีพื้นที่ริมหนองใหญ่เท่านั้น
ที่มีการปลูกพืชและสามารถขอใช้พื้นที่ปลูกพืชร่วมกันได้ และมีสถานที่เฉพาะที่ให้สัตว์ลงกินน้ำ

พิธีกรรม เนื่องจากแหล่งน้ำสาธารณะหนองใหญ่มีความสำคัญของชาวอำเภอกะนวนมา
นานและเชื่อกันว่าที่หนองน้ำดังกล่าวมีผีสิงสถิตย์อยู่ และทุกคืนวันศีล(วันพระ)จะมีเสียงร้องดังมา
จากในแหล่งน้ำ ดังนั้นชาวบ้านในบริเวณนั้นจึงได้สร้างศาลพระภูมิและศาลาสำหรับประกอบพิธีกรรม
ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวจัดให้มีในช่วงเดือนพฤษภาคมของทุกปีสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะมีชาวบ้าน
จากอำเภอกะนวน หนองเม็กและเขียงยืน จังหวัดสรวงคาม มาร่วมทำพิธีกรรมเป็นประจำทุกปี(บุญ
แห่น้ำ) โดยมีรายละเอียดในการประกอบพิธีกรรมดังนี้

1. พิธีกรรมบุญแห่น้ำจะทำในวันอังคารของเดือนพฤษภาคม ซึ่งจะเป็นวันอังคารใดของเดือนนั้น
จำจะเป็นผู้กำหนด

2. ประกอบพิธีกรรมที่ศาลาซึ่งทางทิศตะวันตกของหนองใหญ่
3. ในวันประกอบพิธีกรรมจะนิมนต์พระจำนวน 9 รูป สวดมงคล 3 จบ มีการถวายทาน ทางเจ้าคณะตำบล/อำเภอ ปาฐกถาให้ชาวบ้านที่มาร่วมพิธี
4. จำจากบ้านพิมูลจะเป็นผู้นำบุญบังไฟมาเสี่ยงทำนายฝน หากบังไฟขึ้นแสดงว่าฝนจะดีในปีนั้น หากบังไฟไม่ขึ้นฝนจะไม่ดี
5. ทุกครอบครัวจะนำน้ำจากหนองใหญ่ครอบครัวละ 1 ไห กลับมาที่บ้านเพื่อเป็นสิริมงคล เป็นอันเสร็จพิธีกรรม

ความคงอยู่ได้ในปัจจุบัน อันเนื่องมาจาก ความเชื่อดั้งเดิมและการจดทะเบียนเป็นหนองน้ำสาธารณะกับทางอำเภอ ประกอบกับอยู่ในความรับผิดชอบของชลประทาน

ความต้องการให้มีการต่อเติมในเรื่อง

1. ชาวบ้านต้องการพัฒนาหนองใหญ่ ให้สะอาดปราศจากวัชพืช เช่นในอดีต
2. อยากให้ทางราชการสนับสนุนเงินเพื่อพัฒนาหนองใหญ่ แม้ว่าปรกติชาวบ้านจากหลายหมู่บ้านช่วยกันพืมน้ำอยู่แล้ว แต่เกินกำลังความสามารถของประชาชน เนื่องจากเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ (ประชาชนดำเนินการได้ปีละ 1-2 ไร่เท่านั้น)
3. อยากให้ทางราชการสนับสนุนงบประมาณเกี่ยวกับการประปาหมู่บ้าน หนองน้ำแหล่งนี้เป็นของบ้านบะแต ชาวบ้านบะแตเป็นผู้ดูแลรักษาแต่การประปาส่วนภูมิภาคอำเภอกระนวนและชาวบ้านในเขตสุขาภิบาลเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์
4. สูบน้ำจากหนองใหญ่มาใช้ในการเกษตร

พื้นที่สาธารณะ ป่าช้า

ป่าช้าบ้านห้วย ต.สะแกกราช อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา นี้มีชื่อว่า ป่าช้าบ้านห้วย ซึ่งตั้งชื่อตามชื่อ ของหมู่บ้านที่ชื่อบ้านห้วย และบ้านห้วยตั้งชื่อตามลำห้วยเชียงสา ซึ่งไหลผ่านกลางหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นเมื่อประมาณ 200 ปีเศษมาแล้ว ปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือน 350 ครัวเรือน ประชากรประมาณ 1,750 คน บรรพบุรุษของประชากรได้อพยพมาจากแขวงกำแพงนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในสมัยรัชกาลที่ 3 หรือสมัยท้าวสุรนารี ป่าช้าแห่งนี้คงมีอายุหรือเกิดขึ้นพร้อมกับเวลาของการจัดตั้งหมู่บ้าน แต่ทว่ามีหลักฐานชัดเจนว่าเป็นป่าช้าของหมู่บ้านเมื่อประมาณ 80 ปีที่ผ่านมา ในสมัย 20-30 ปีนั้น ป่าช้าแห่งนี้มีขนาดเนื้อที่ประมาณ 1,200 ไร่ และประกอบด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันนี้มีเนื้อที่ตามหลักฐานประมาณ 35 ไร่ ตั้งอยู่บนที่ดินดอน

ส่วนประกอบของพื้นที่

พื้นที่ของป่าช้าแห่งนี้ ที่ยังคงสภาพในเนื้อที่ 35 ไร่ นั้นปรากฏมานานับเป็นเวลา 10 ปีแล้ว และคาดว่าพื้นที่ดังกล่าวคงไม่ลดลงไปจนกระทั่งเหลือจำนวนน้อยกว่านี้อย่างแน่นอน ทั้งนี้เนื่องจากว่าปัจจุบัน มีถนนเกือบล้อมรอบ และมีหลักกำหนดไว้เป็นขอบเขตที่ชัดเจนมาก อัตราเพิ่มขึ้นของประชากรในหมู่บ้านมีขนาดลดลงย่อมต้องการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ลดลงไปด้วย

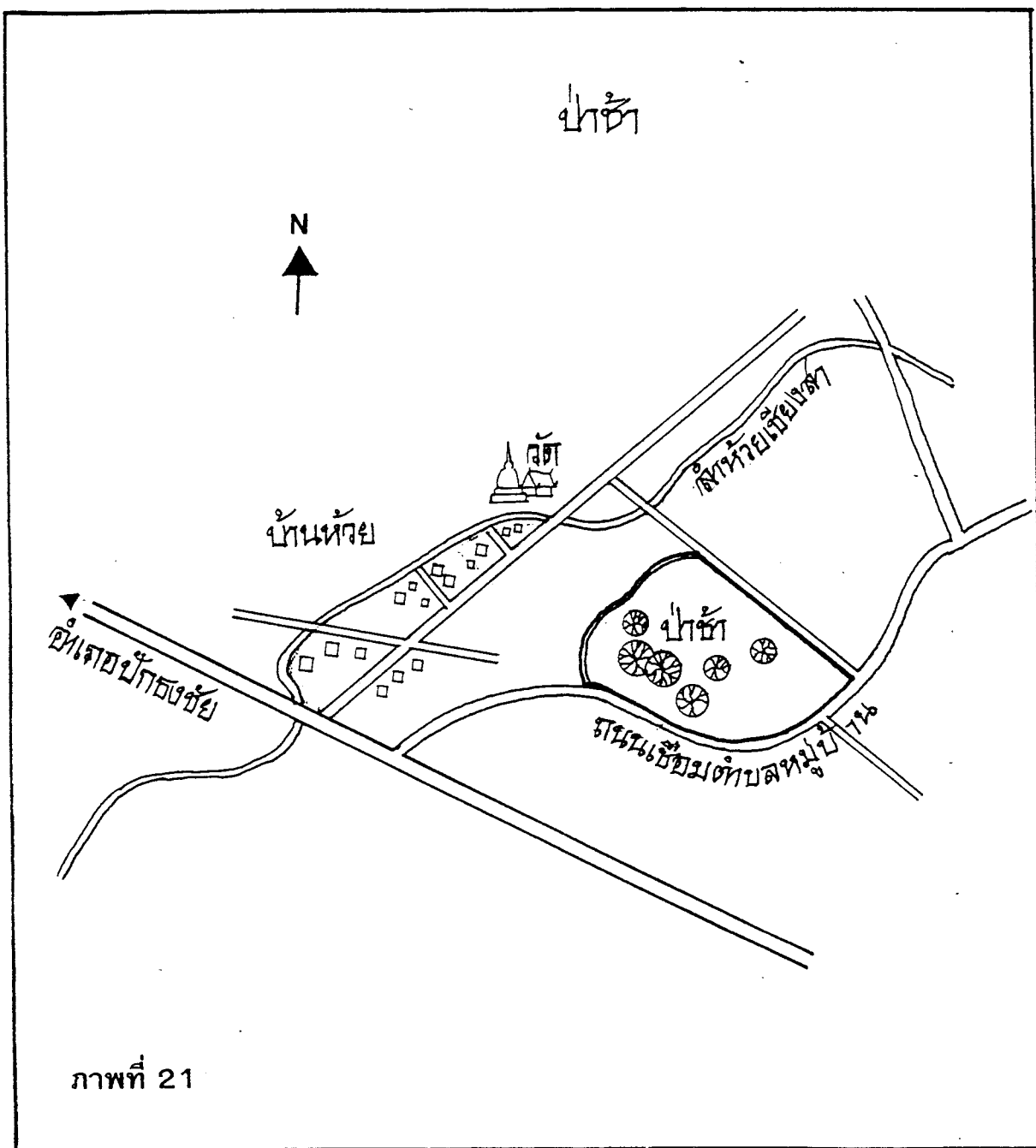
ป่าช้าบ้านห้วย อาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จดทางถนนเข้าหมู่บ้าน ซึ่งตรงข้ามกับที่ของนายยิ้ม บุตรดี
ทิศใต้	จดกับถนน ร.พ.ช.มาตรฐาน
ทิศตะวันออก	จดถนน ร.พ.ช. ที่สวนของนายดม และนางแฉล้ม
ทิศตะวันตก	จดที่นาของนายแดง นายสมและนางพันธ์

ลักษณะของพื้นที่

ป่าช้าแห่งนี้นอกจากมีถนนเกือบล้อมรอบซึ่งสามารถใช้เป็นขอบเขตได้แล้ว ยังได้จดทะเบียนเป็นพื้นที่สาธารณะมีหนังสือเอกสารสำคัญแสดงที่หลวงหรือ น.ส.ล ไว้เรียบร้อยแล้ว

สภาพทั่วไปพื้นที่เป็นพื้นที่ค่อนข้างดอน ภูมิประเทศเป็นเนินลาดตามรูป ดินสีเทาปนทราย มีความอุดมสมบูรณ์ของแร่ธาตุอาหารพืชค่อนข้างดี โดยสังเกตจากความเจริญเติบโตของพืชที่กำลังขึ้นอยู่

บ้านห้วย ตำบลสะแกกรัง อำเภอปากช่องชัย จังหวัดนครราชสีมา

ต้นไม้ขนาดสูงปานกลางขึ้นอยู่ค่อนข้างหนาแน่น แต่บริเวณผิวดินโปร่งสะอาด ต้นไม้ที่สามารถมองเห็นเป็นจำนวนมากส่วนใหญ่ ได้แก่ ไม้เต็ง รัง ส่วนไม้จิกและไม้แดงเหลือเพียงจำนวนน้อย เคยมีการปลูกต้นไม้เพิ่มเติมแต่มีได้ผลเพราะไม่มีใครดูแลบำรุงรักษาเส้นทางเดินภายในบริเวณพื้นที่และแหล่งน้ำไม่มีปรากฏ แต่มีกฎของพระเพียง 1 หลัง ในอนาคตอันใกล้ จะแบ่งพื้นที่บางส่วนของป่าช้าให้เป็นสถานที่ก่อสร้างสถานีนานามัยประจำตำบล ทำเลที่เหมาะสมเป็นบริเวณริมทิศตะวันออกของพื้นที่ทั้งนี้เพราะมีถนนเข้าไปที่สถานีนานามัยได้ 2 ด้าน คือด้านทิศใต้และทิศตะวันออก

การใช้ประโยชน์

การใช้ประโยชน์จากป่าช้า โดยเฉพาะเพื่อการฝังศพนั้น บ้านห้วยไผ่ใช้เพียงบ้านเดียว แยกกันฝังศพเด็กฝังตอนล่างทิศตะวันตก ถ้าฝังศพผู้ใหญ่ฝังตอนบน ซึ่งเป็นตอนตะวันออกและใต้ของพื้นที่ ปัจจุบันหมู่บ้านมีการสร้างเมรุของหมู่บ้านไว้ที่วัดเพื่อเผาศพแล้ว ทำให้ความต้องการใช้ประโยชน์สำหรับฝังศพได้ลดลง จึงใช้ประโยชน์อย่างอื่น ๆ ได้แก่

1. เป็นแหล่งของอาหาร เช่น เห็ดตะไคร้ ผักหวาน เชียด กบ อึ่ง หนู
2. เก็บพืชสมุนไพร เช่น ยาแก้ซางเด็ก
3. ฟืนจากไม้ตาย และถ่านหุงต้ม
4. ใช้เป็นสถานที่เลี้ยงโค กระบือ
5. เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของผู้เฝ้าหาความสงบทั้งหลาย โดยเฉพาะในวันธรรมสวนะซึ่งมีทั้ง

ประชาชนทั้งจากภายในและภายนอกหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์จากป่าช้าในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาเกี่ยวกับการฝังศพ จากการสัมภาษณ์ผู้นำ คาดว่าจะเพิ่มมากขึ้นด้วยเหตุผลที่ประชาชนในหมู่บ้านเริ่มมีความรู้สึกที่ต้องการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าไม้ให้มีจำนวนต้นไม้เพิ่มขึ้น มีแผนงานที่จะล้อมรั้วด้วยเสาคอนกรีต การบำรุงดูแลรักษาจะมีการตั้ง กวาระเบียบในการดูแล ในปัจจุบันผลประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากป่าช้าแห่งนี้แต่ละปี ถ้าคิดเป็นเงินสดคาดว่าจะมูลค่าประมาณ 8,000-10,000 บาท และปริมาณคุณค่าน่าจะเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะเห็ด ผักหวาน ยาสมุนไพรและอื่น ๆ เนื่องจากเมื่อมีต้นไม้ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากขึ้น ความชื้นก็จะเพิ่มขึ้นตาม รวมถึงผัก สมุนไพร และของป่าชนิดอื่น ๆ ด้วย

การจัดการ

การบำรุงดูแลรักษาป่าช้าแห่งนี้ได้รับการดูแลรักษาโดยผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ยังไม่มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่ดูแลรักษาโดยเฉพาะ ดังนั้น ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้า ทำหน้าที่

เป็นหัวหน้าดูแลรักษา วาระการเป็นกรรมการไม่มีวาระและไม่มีวิธีการกำหนดไว้ใช้เป็นระเบียบที่ชัดเจนเพียงพอ สภาพป่าช้ายังคงเหลืออยู่ได้ อาจเนื่องจากกฎระเบียบที่ตั้งขึ้นโดยผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน กฎระเบียบที่สำคัญได้แก่

1. ห้ามบุกรุกทำลายเพื่อครอบครองป่าช้า
2. ห้ามตัดต้นไม้ทุกชนิดก่อนได้รับการอนุญาต
3. ช่วยกันดูแลรักษาป้องกันและห้ามปรามชาวบ้านที่บุกรุก

การบุกรุกเพื่อเข้าครอบครอง

ผู้ใหญ่บ้านได้ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านในหมู่บ้านช่วยเองได้ช่วยกันดูแลรักษาและห้ามปรามผู้ที่เข้าไปตัดไม้และเข้าครอบครองพื้นที่ของป่าช้าทั้งที่เป็นบุคคลภายในหมู่บ้านห้วยและจากภายนอกหมู่บ้าน ในอดีตที่ผ่านมาชาวบ้านพวกรที่บุกรุกป่าช้าแห่งนี้ส่วนใหญ่เป็นประชาชนในหมู่บ้านห้วยนั่นเอง เป็นกลุ่มคนที่มีฐานะปานกลางขึ้นไปมีที่ทำกินหลายแปลงและที่ติดอยู่กับป่าช้าก็สะดวกในการบุกรุกเข้าไปในป่าช้าเรื่อย ๆ การบุกรุกเพื่อต้องการที่ดินเพิ่มเติม แต่ในปัจจุบันนี้ ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านได้ช่วยกันปักเขตแดนให้สามารถมองเห็นได้ชัดเจนจากระยะห่างไกล มีเอกสารสำคัญแสดงที่หลวง (น.ส.ล.) ขณะเดียวกัน ได้มีการวางแผนงานที่สร้างสถานีอนามัยของตำบลในพื้นที่ป่าช้าด้วย ประกอบกับมีถนนเกือบล้อมรอบ ทำให้ในเวลาปัจจุบัน การบุกรุกครอบครองของชาวบ้านลดลงไปมากและไม่มีการบุกรุกอีกเลย แสดงว่าวิธีการป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าช้าอย่างได้ผลดี

แผนการพัฒนาพื้นที่ป่าช้า

พื้นที่ป่าช้าของบ้านห้วยนั้นชาวบ้านสามารถรักษาให้คงสภาพได้แล้ว แผนพัฒนาต่อไปได้แก่

1. การปลูกต้นไม้เศรษฐกิจเพิ่มเติม เช่น ไม้ประดู่ มะค่า
2. ป้องกันมิให้โค กระบือเข้าไปในพื้นที่
3. การสร้างสถานีอนามัย ประจำตำบล
4. การเสนอให้จัดสถานที่ตั้งอบรมผู้สูงอายุในเรื่องการดูแลสุขภาพ
5. การปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นสวนสาธารณะของหมู่บ้านที่มีดอกไม้ที่สวยงาม

พื้นที่สาธารณะดอนปู่ตา

บ้านหนองปลาหมอ หมู่ที่ 6 ต.เปือยใหญ่ อ.บ้านไผ่ จ.ขอนแก่น ตั้งชื่อตามชื่อหนองน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ ที่อยู่ติดหมู่บ้านและปัจจุบันยังใช้เป็นแหล่งน้ำอุปโภค และบริโภคของชาวบ้านอยู่ ซึ่งในอดีตเคยมีปลาหมออาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่นไปทางทิศใต้ประมาณ 58 กิโลเมตร ดังแสดงในแผนภาพ จัดว่าเป็นหมู่บ้านเก่าแก่อายุประมาณ 150 ปี และเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ที่ประกอบด้วย 258 ครัวเรือน ประชากรจำนวนประมาณ 1,548 คน และเกือบทั้งหมดประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา และปลูกมันสำปะหลัง นอกจากนั้นได้เลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคและใช้งานรับจ้าง ประชากรชายหญิงวัยหนุ่มสาวจำนวนมากได้อพยพไปหางานทำในเขตกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล ทั้งอพยพอย่างถาวรและชั่วคราว

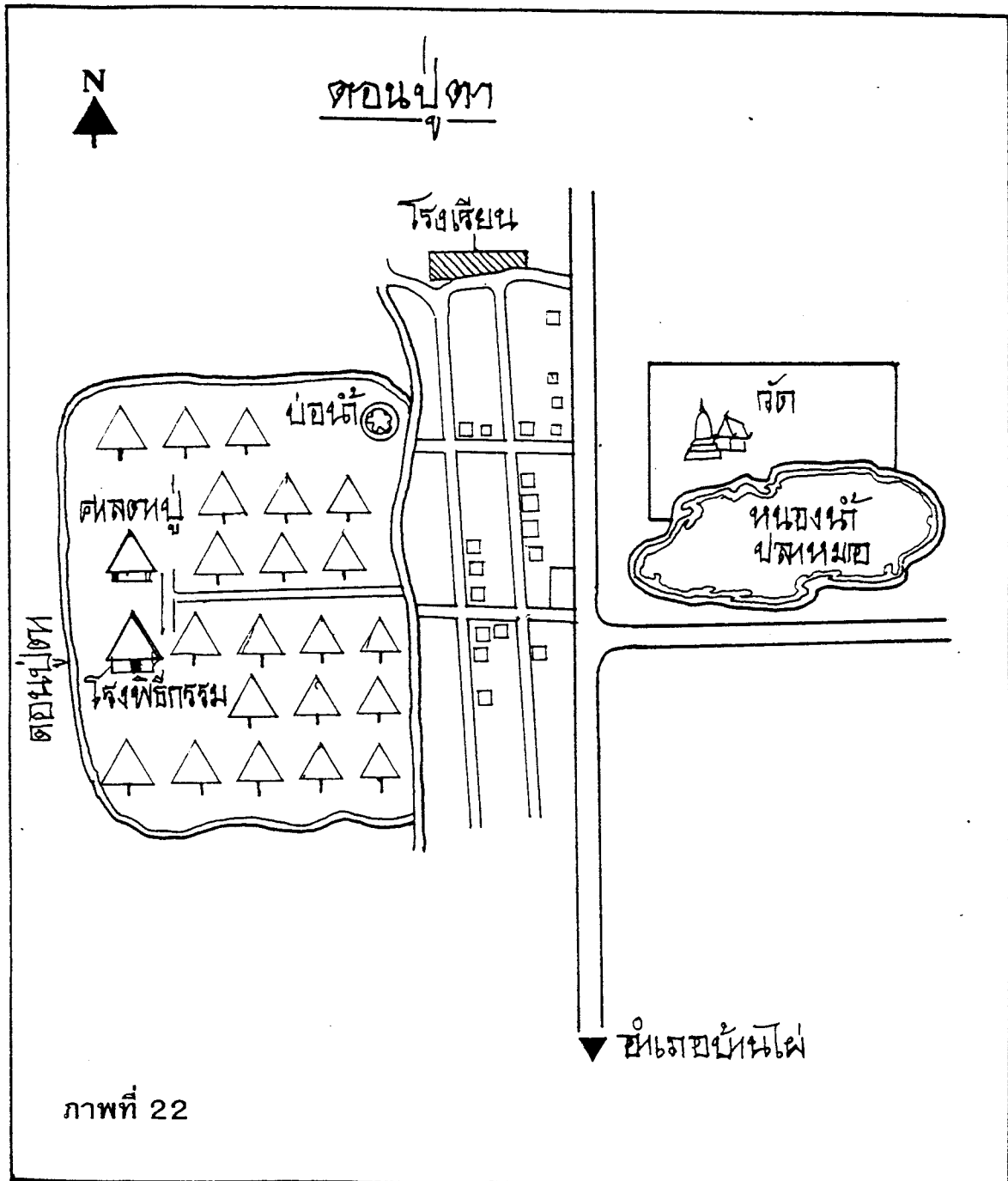
ดอนปู่ตาแห่งนี้ยังไม่มีชื่อเรียกเฉพาะ และเป็นดอนปู่ตาของหมู่บ้านหนองปลาหมอ ชาวบ้านหนองปลาหมอรวมทั้งจากหมู่บ้านใกล้เคียงได้ ให้การสักการะและนับถือมากว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สามารถให้และขอพรคุ้มครองได้ ดอนปู่ตาแห่งนี้มีอายุมากเท่ากับอายุของหมู่บ้าน กล่าวคือประมาณ 150 ปี มีขนาดเนื้อที่ประมาณ 24 ไร่ และมีขนาดดังกล่าวมาเป็นระยะเวลา 10 ปี แล้วโดยไม่มีการเพิ่มขึ้นหรือลดลงแต่อย่างใด ดอนปู่ตานี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกและติดกับหมู่บ้าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ด้านทิศเหนือ	จดที่ดินของ นายเย็น และนางมน รูปสูง
ด้านทิศใต้	จดที่ดินของ นายพิน และนายพัลลพ (ไม่ทราบนามสกุล)
ด้านทิศตะวันออก	ติดถนนลูกรังเส้นล้อมรอบหมู่บ้าน
ด้านทิศตะวันตก	จดที่ดินของ นายพันธ์ และนางทองดี พลอยงาม

พื้นที่ดอนปู่ตาของหมู่บ้านนี้ ได้จดทะเบียนเป็นพื้นที่สาธารณะ มีหลักฐานเป็นหนังสือแสดงที่หลวงหรือ น.ส.ล. มีป้ายบอกเป็นที่สาธารณะและมีหลักเขตที่ชัดเจนที่ 4 ทิศเรียบร้อยแล้ว

ส่วนประกอบที่สำคัญของพื้นที่

รูปร่างของพื้นที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ลักษณะของดินเป็นดินร่วนปนทรายค่อนข้างมาก สีเทาดำ ปกคลุมด้วยต้นไม้ธรรมชาติ ซึ่งมีไม้ป่ายืนต้น ทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ตะโก มีอยู่ประมาณร้อยละ 80 ของต้นไม้ทั้งหมด ส่วนที่เหลือเป็น ต้นประดู่ ลั่นฟ้า หนามโกทา กระบองเพชร ส่วนต้นไม้ที่ปลูกได้แก่ ต้นไม้เลื้อย และยูคาลิปตัส นอกจากนั้นมีศาลา

บ้านหนามของปศุสัตว์ หมู่ 6 ตำบลเป็ดใหญ่ อำเภอบ้านใหม่ จังหวัดขอนแก่น

โครงไม้มุงสังกะสีพื้นเป็นพื้นดิน สร้างไว้เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมจำนวน 1 หลัง ศาลเจ้าปู่จำนวน 1 หลัง ซึ่งได้สร้างขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. 2536 เป็นคอนกรีตทดแทนหลังเก่าที่เคยสร้างด้วยไม้และมุงด้วยสังกะสี ซึ่ง ภายหลังได้ผุพังไปตามอายุชั้ย อีกทั้งยังถูกปลวกทำลาย การก่อสร้างใหม่ได้ใช้ทุนดำเนินการ จำนวน 3,500 บาท ซึ่งทุนดำเนินการทั้งหมดได้รับมาจากการบริจาคด้วยแรงศรัทธาของชาวบ้าน เมื่อครั้งได้ก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วทำการฉลองด้วยการจ้างหมอลำมาลำสมโภช อย่างสนุกสนานเป็นเวลา 1 คืนด้วย

บ่อน้ำบาดาลจำนวน 1 บ่อ ขนาดความลึก 90 ฟุต มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.2 เมตร ขุดเมื่อปี พ.ศ. 2535 โดยใช้ทุนดำเนินงานจากการสนับสนุนของโครงการอีสานเขียว บ่อน้ำแห่งนี้ให้ประโยชน์ได้มาก โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง ทั้งใช้น้ำเพื่อการบริโภคและอุปโภคของประชากรในหมู่บ้าน แต่มีระดับน้ำลดต่ำลงกว่าในฤดูฝน และถ้าขุดบ่อแห่งนี้ลึกมากกว่านั้นก็จะพบกับน้ำใต้ดินที่เป็นน้ำเค็มมาก

สัตว์ป่า ประกอบด้วย นกหลากหลายชนิด รวมถึงแะ เต่า กระรอก งูสิงห์ นิ่ม ในเวลาปัจจุบัน สัตว์แต่ละชนิดมีเหลืออยู่จำนวนน้อย และมีแนวโน้มว่าจะลดจำนวนเรื่อย ๆ ทั้งนี้อาจเนื่องจากสภาพภูมิประเทศได้เปลี่ยนแปลงไป ต้นไม้เหลือน้อยลงและอากาศแห้งแล้งมากขึ้น

การใช้ประโยชน์

การใช้ประโยชน์ มีราษฎรจากจำนวน 3 หมู่บ้านที่มาร่วมใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ร่วมกันในพื้นที่ดอนปู่ตาแห่งนี้ ได้แก่ หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 14 โดยเฉพาะใช้เพื่อประกอบพิธีกรรม การเลี้ยง บวงสรวง และขอพรเจ้าปู่ก่อนที่จะลงมือทำนากัน ซึ่งมักจะตกลงกันประกอบพิธีกรรมในวันพุธแรกของเดือน 6 ของทุกปี นอกจากนั้นได้ทำบั้งไฟ จุดเสี่ยงทาย เลี้ยงเจ้าปู่ด้วยไก่และเหล้าเป็นหลัก ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนได้จัดหาและนำอาหารไปรับประทานร่วมกันพร้อมกับมีน้ำไว้สาตรดกันเช่นเดียวกันกับการปฏิบัติในงานเทศกาลสงกรานต์

ทั่วไป

ประโยชน์อย่างอื่น ราษฎรมิได้ใช้ประโยชน์อย่างอื่นนอกจากดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่อาจจะมียิง เล็กน้อยที่มีการเก็บกิ่งไม้มาทำเป็นพินहुงต้มอาหาร ซึ่งต้องบอกเล่าขออนุญาตเจ้าปู่ก่อน ตลอดจนราษฎรได้ขอพรคุ้มครองเสมอเมื่อซื้อรถใหม่ มีการเดินทาง คลอดบุตร ติดสินบนให้ไม่ได้จับใบแดงเมื่อคัดเลือกทหารผลประโยชน์ต่างๆ ดังกล่าวไม่สามารถคิดคำนวณเป็นจำนวนมิได้ เนื่องจากเป็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทางจิตใจ นอกจากนี้เป็นแหล่งอาหาร เช่น เก็บเห็ด ถ้าจะให้ดอนปู่ต่ายังคงสภาพที่ยั่งยืนสืบไปเช่นทุกวันนี้ คณะผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่าจะต้องสร้างรั้ววดหนาม หรือ

ทำถนนล้อมรอบ มีปลูกต้นไม้เพิ่มและดูแลบำรุงรักษาต้นไม้ที่มีอยู่เดิม และต้นไม้ที่ปลูกเพิ่มใหม่ นอกจากนั้นยังใช้เป็นคอยดูแลรักษาอาณาบริเวณและศาลา และถ้าเป็นกิจกรรมใหญ่ ๆ ที่ต้องใช้กำลังร่างกายและทรัพยากรเป็นจำนวนมาก ผู้เป็นเจ้าจะต้องบอกกล่าวให้กำนันได้ทราบ เพื่อระดมแรงงานในหมู่บ้านมาช่วยกันดำเนินการ (2) ทำความสะอาดบริเวณศาลา ศาลปูตา และซ่อมแซมอาคารต้นไม้และสวนที่สึกหรอ (3) เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมและดูแลความเรียบร้อยในขณะประกอบพิธีกรรม

คุณสมบัติของเจ้า ผู้เป็นเจ้าต้องเป็นคนในท้องถิ่น หรือในหมู่บ้านนั้น และเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านที่สำคัญสามารถเป็นสื่อกลางติดต่อระหว่างวิญญาณของเจ้าปู่กับคนได้ และมักเป็นคนสูงอายุ เจ้าจะได้รับการคัดเลือกให้เป็นอย่างต่อเนื่องสืบสายเลือดต่อกันไป และคัดเลือกโดยประชาชนในหมู่บ้าน และไม่มีค่าตอบแทนหรือเงินเดือน แต่ชาวบ้านจะให้การเลี้ยงดู โดยการให้อาหาร บริจาคเสื้อผ้า และเงินที่ใช้บางส่วนที่จำเป็นต้องใช้ อย่างไรก็ตามถ้าผู้เป็นเจ้ารายไหนที่ไม่สามารถทำงานอย่างได้ผลดี ชาวบ้านจะลงมติยกเลิกได้เช่นกัน เพื่อเปลี่ยนเป็นบุคคลอื่น สิ่งที่คาดว่ามาสิงสถิตย์เป็นอย่างอื่น ตามความเชื่อของชาวบ้านว่าไม่มี จะมีเพียงเจ้าปู่ตาเท่านั้น ทั้งนี้เพราะยังไม่มีปรากฏการณ์อย่างอื่น ๆ ให้เห็น

การบุงรุก พื้นที่ปูตาแห่งนี้ไม่มีบุคคลใดกล้าบุงรุก เพราะเกรงกลัวอิทธิฤทธิ์ของเจ้าปู่เพราะชาวบ้านเชื่อว่ามีคุณศักดิ์สิทธิ์มาก ซึ่งแสดงออกโดยผ่านฝันเป็นเจ้า ตัวอย่างปรากฏการณ์ เช่น จากการบอกเล่าของกลุ่มผู้สูงอายุว่า เคยมีงานที่วัดของหมู่บ้าน และกรรมการจัดงานได้จ้างภาพยนตร์มาสมโภช 1 จอ เมื่อเจ้าของภาพยนตร์ทางจอเสร็จแล้วก่อนจะเริ่มฉายได้เกิดไฟไหม้จออย่างกะทันหัน ขณะเดียวกันเจ้าซึ่งอยู่ที่บ้านของตนได้ร้องให้แล้วตะโกนบอกว่าเจ้าของภาพยนตร์มิได้ขออนุญาตหรือบอกเล่า ให้ทราบก่อนนอกจากนั้นถ้าผู้ใดไปทำลายหรือตัดต้นไม้ที่ดอนปูตาโดยมิได้ขออนุญาตก็จะถูกลงโทษให้มีความผิดปกติต่าง ๆ นานาโดยเจ้าปู่ เช่น เจ็บป่วยเป็นไข้ ขณะเดียวกันกำนันเองก็ประกาศย้ำผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านต่าง ๆ อยู่เสมอว่า ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่บนดอนปูตาเป็นสมบัติของทุกคนในหมู่บ้านให้ทุกคนช่วยกันบำรุงดูแลรักษา อย่าทำลาย และใช้ประโยชน์ร่วมกัน

กฎระเบียบ กฎระเบียบที่ชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อใช้บังคับเกี่ยวกับดอนปูตาให้ประชาชนในหมู่บ้านปฏิบัติตามไม่มี แต่ประชาชนในหมู่บ้านทุกคนจะทำหน้าที่ร่วมกันด้วยความเคารพศรัทธาต่อเจ้าปู่และผู้นำบำรุงรักษา เช่นการกระทำด้วยการทำความสะอาดบริเวณปีละครั้ง ส่วนผู้เป็นเจ้าไม่สามารถดำเนินการให้สำเร็จโดยลำพัง เช่นการปลูกสร้าง การตัดหญ้า เจ้าก็

จะรายงานเพื่อขอความช่วยเหลือจากกำนันให้ดำเนินการระดมแรงงานชาวบ้านต่อไป ชาวบ้านเชื่อฟัง และให้ความร่วมมือในการบำรุงดูแลรักษากันดี ยังมีเคยมีการลงโทษ เพราะไม่มีผู้ใดฝ่าฝืนไปทำลาย หรือตัดต้นไม้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเกรงกลัวในความศักดิ์สิทธิ์หรือของเจ้าปู่

พิธีกรรม ในบริเวณปูตาชาวบ้านเชื่อว่ามิปูตาสิงสถิตย์อยู่และมีเพียงอย่างเดียวเท่านั้น สาเหตุที่ชาวบ้านมีความเชื่อเช่นนั้น เพราะว่ามีเจ้าสำหรับเพียงเจ้าปู่อย่างเดียว และมีปรากฏการณ์ที่แสดงออกโดยเจ้าเป็นตัวแทนเจ้าปู่ ไม่มีปรากฏการณ์อย่างอื่น ๆ พิธีกรรมจะเริ่มต้นจากเจ้าจะเป็นผู้คอยเตือนว่าจะทำพิธีกรรมเลี้ยงเจ้าปู่ ในวันพุธไหนของเดือน 6 (เดือนพฤษภาคม) ซึ่งส่วนมากมักกำหนดเป็นพุธแรกของเดือน ปฏิบัติกันเป็นประเพณีมานานก่อนที่จะเข้าสู่ฤดูฝนทำนา ซึ่งถือว่าเป็นการเลี้ยงเจ้าปู่ประจำปี

เครื่องประกอบพิธีกรรม แต่ละครัวเรือนจะนำไก่ต้มแล้ว 1 ตัว เหล้า 1 ขวด(ไห) และกำนมะพร้าวสานให้เหมือนตัวคนมีจำนวนอันเท่ากับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนและจำนวนวัวควาย พร้อมทั้งน้ำจำนวน 1 หาบ สำหรับคายเจ้า ประกอบด้วย กำไลแขน 1 คู่ ตุ่มหู 1 คู่ เข็มขัด หวี กระจก แบ่งน้ำมัน อย่างละ 1 อัน หมากพลู ยาสูบ ไส้รง และผ้าชิ้น อย่างละ 1 ผืน ธูป เทียน น้ำใส่ขวด เหล้าใส่ 1 จอก เทียน 5 เล่ม และอาหารคาว หวาน พร้อมทั้งไก่ต้ม 2 ตัว ที่ไม่เอาเครื่องในออก ซื้อด้วยเงินบริจาคของสมาชิกและบั้งไฟ

การประกอบพิธีกรรมจะกระทำในเวลากลางวัน มีมหรสพสมโภชตลอด และชาวบ้านไปประกอบพิธีกรรมทุกครัวเรือน และหัวหน้าครัวเรือนจะกล่าวขอความคุ้มครองจากเจ้าปู่ให้แก่สมาชิกครัวเรือนที่ได้เข้าร่วมพิธีกรรมด้วย เจ้าจะเป็นผู้นำทำพิธีกรรมเลี้ยงเจ้าปู่ เมื่อเลี้ยงเจ้าปู่เสร็จแล้วชาวบ้านจะนำอาหาร เหล้า มารับประทานเลี้ยงร่วมกัน และจุดบั้งไฟ เพื่อการเสี่ยงทาย ถ้าบั้งไฟเมื่อจุดแล้วขึ้นสูงจะพยากรณ์กันว่าจะมีฝนตกดีในปีนั้น หรือดูเหนียงไก่ ถ้ามีลักษณะหย่อนยานหรือมีฝนตกในวันประกอบแล้ว สามารถพยากรณ์ว่าฝนปีนั้นจะดีต่อการเพาะปลูก

อนึ่ง ในอดีตที่ผ่านมาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวให้ความแม่นยำในการพยากรณ์สูงพอสมควร ความคงอยู่ของดอนปู่ตาและพิธีกรรมนี้ ประชาชนกล่าวว่ายังคงอยู่ต่อไปด้วยเหตุผลที่ประชาชนโดยเฉพาะหัวหน้าแต่ละครัวเรือน ได้ให้ความเคารพเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ประกอบกับความนับถือในตัวเจ้าและมีการมีการผู้ดูแลที่เข้มแข็ง และต้องประชาชนต้องการมีที่พึ่งพิงทางจิตใจไว้เสมอ

ประชาชนในหมู่บ้านมีความมุ่งหวังที่ต้องการพัฒนาอนาคตด้วยการปลูกไผ่ตง ไผ่หวาน เพราะต้องการให้ป่าไผ่อื่นไม่ต้องการปลูก ไผ่ยืนต้นอื่น ๆ มีอยู่เป็นจำนวนมากแล้ว ทำรั้วล้อมรอบ ๆ และมีเขตแนวที่ชัดเจน อีกทั้งจะพัฒนาต่อไปให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจของหมู่บ้านต่อไป

การจัดการพื้นที่ป่าช้า

บ้านหนองโก ต.บุ่งแก้ว อ.โนนสะอาด จ.อุดรธานี

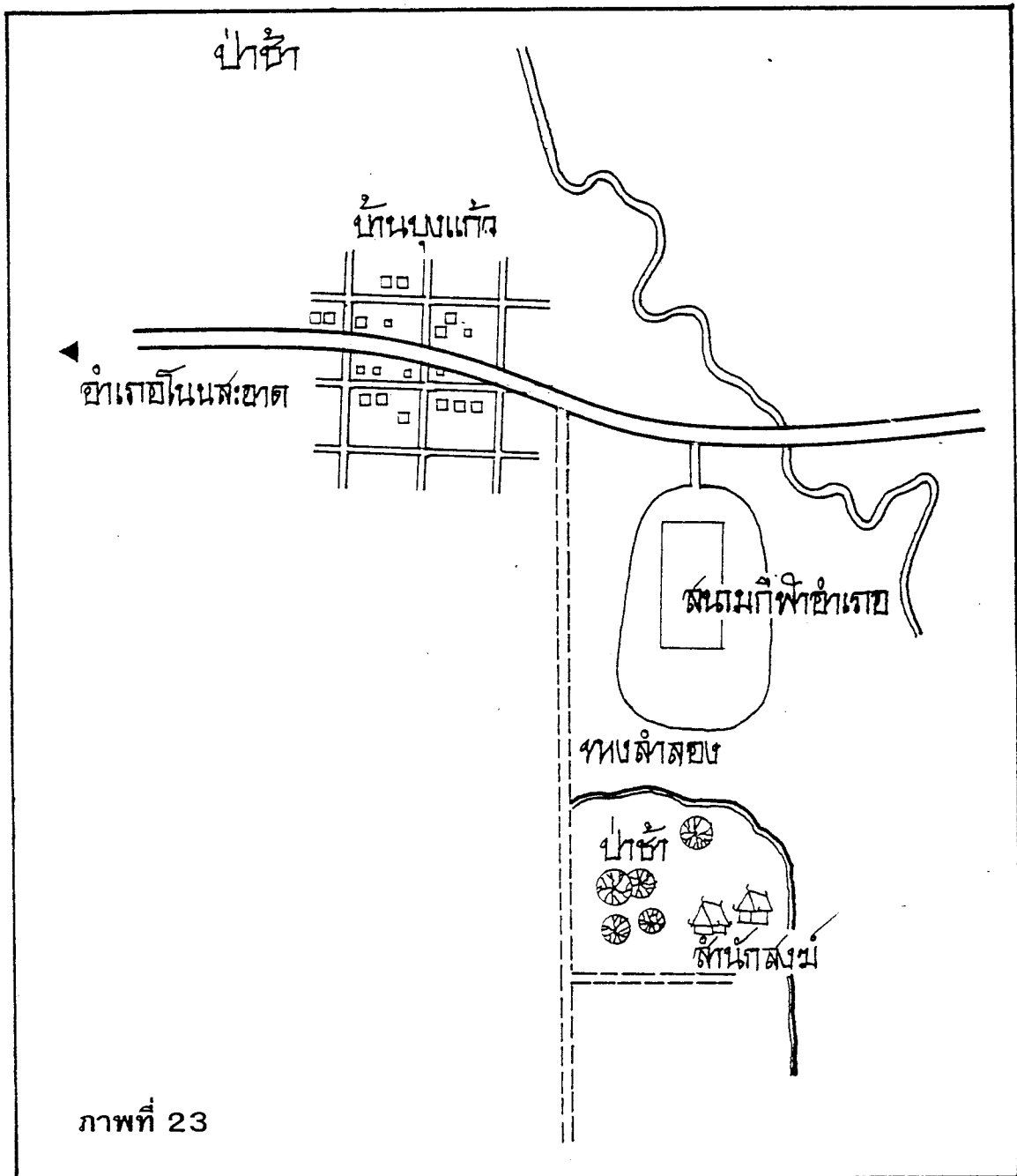
ป่าช้าแห่งนี้เดิมนั้นมีพื้นที่ประมาณ 200 ไร่ และได้มีกฎหมายห้ามเพื่อมิให้ชาวบ้านบุกรุกตัดต้นไม้พร้อมทั้งยึดพื้นที่และครอบครองจนปัจจุบันมีพื้นที่เหลือประมาณ 46 ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกและห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร ห่างจากที่ตั้งอำเภอประมาณ 13 กิโลเมตร ชื่อของบ้านนี้นั้นตั้งขึ้นตามลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้าน ซึ่งเคยมีหนองน้ำขนาดใหญ่ มีต้นโกขึ้นเป็นจำนวนมาก มีช้างโขลงใหญ่ไปกินน้ำ ทั้งนี้เพราะเคยเป็นบริเวณที่มีป่าอุดมสมบูรณ์มาก หมู่บ้านนี้ตั้งขึ้นมาประมาณ 80 ปีแล้ว ประกอบด้วย 115 หลังคาเรือน ประชากรประมาณ 570 คน และประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้น ป.4 อาชีพหลักทำไร่อ้อย และมีการทำนาในที่ลุ่มซึ่งมีเป็นส่วนน้อยรายได้เป็นเงินสดต่อครอบครัวเท่ากับ 15,000-17,000 บาทต่อปี

สถานที่ตั้ง

ทิศตะวันออก	ติดที่ นางกอง มโนรมย์
ทิศตะวันตก	จรด ถนนลูกรัง
ทิศเหนือ	ติดที่ของ นายทอง (ไม่ทราบนามสกุล)
ทิศใต้	ติดที่ของ นายบุญมี (ไม่ทราบนามสกุล)

ลักษณะของป่าช้า

ป่าช้าที่ศึกษาตั้งอยู่บนภูมิประเทศที่เป็นที่ดอนมีดินร่วนปนทรายค่อนข้างมาก มีต้นจิก กุง เกียง เหลี่ยม เนียง ชาด ต้นไม้ขึ้นเป็นป่าโปร่งและส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณเขตแล้งมีความสูง 4-5 เมตร และต้นหญ้าเพกขึ้นทั่วไปบนพื้นดิน พื้นที่ตรงตอนกลางของบริเวณป่าช้าเป็นที่ตั้งของสำนักสงฆ์ซึ่งประกอบด้วย กุฏิพระ จำนวน 4 หลัง โดยมีทางเข้าอยู่ทางทิศใต้ของป่าช้า ตามแผนภาพ ในบริเวณป่าช้านี้นั้นเคยมีสัตว์ป่าหลายชนิดอาศัยอยู่แต่ในปัจจุบันมีสัตว์ป่าดังกล่าวเหลือเพียงจำนวนน้อย ได้แก่ กระต่ายป่า พังพอน พืชผักที่ชาวบ้านเข้าไปเก็บเป็นอาหารมีมากมายหลายชนิด โดยเฉพาะเห็ดระโงก เห็ดปลวก เห็ดก่อ เห็ดเผาะ นอกจากนั้นยังมี ตะไคร้ ผักติ้ว พืชผักเหล่านั้นชาวบ้านบางรายเมื่อเก็บได้มากจนเหลือจากรับประทานแล้วก็นำไปขาย นอกจากนั้นเคยเก็บสมุนไพร

บ้านหนองโก ตำบลบึงแก้ว อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี

เช่น ยาใช้แก้เจ็บท้อง เร่งน้ำนม ในพื้นที่ป่าช้านั้นได้ห้ามเลี้ยงสัตว์ในฤดูแล้ง เพราะเกรงว่าสัตว์ที่เลี้ยง โดยเฉพาะวัว ควายจะเข้าไปเหยียบย่ำต้นไม้ทำให้ต้นไม้ตายสวนในฤดูฝนอนุญาตให้นำสัตว์เข้าไปเลี้ยงได้ ทั้งนี้เพราะพื้นที่ส่วนอื่นได้ใช้ปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นไปหมดแล้ว

ปัจจุบันนี้ต้นไม้ที่มีหลงเหลืออยู่ในป่าช้ำเป็นจำนวนมากและจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ นั้นเกิดจากระบบการจัดการตามวิธีการต่าง ๆ ได้แก่

1. การได้รับการดูแลรักษาเป็นอย่างดีโดยคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านหรือ กม. ซึ่งพร้อมกันตั้งกฎกติกาเอาไว้ เมื่อปี พ.ศ.2533 ที่สำคัญได้แก่ ห้ามนำเอาไม้ออกจากป่าไม่ว่าจะเพื่อกรณีใดก็ตามที่แม้แต่ในกรณีนำไปเผาพริกก็ตาม และได้กำหนดค่าปรับไหมเอาไว้ด้วย หากพบเห็นผู้ใดตัดต้นไม้ถูกปรับ 500 บาทต่อครั้ง อย่างไรก็ตามตั้งแต่ตั้งกฎเกณฑ์ดังกล่าวมานั้นยังมีเคยได้ใช้เลยเพราะไม่มีผู้ใดเข้าไปตัดต้นไม้และอาจจะด้วยเหตุผลหนึ่งที่ผู้ใหญ่บ้านปัจจุบัน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการนับถืออย่างสูงจากลูกบ้านพร้อมทั้งผู้ใหญ่บ้านได้ประชาสัมพันธ์อยู่เสมอเพื่อให้ช่วยการบำรุงรักษาป่าดูแลต้นไม้ร่วมกัน รวมถึงการป้องกันไฟไหม้ ซึ่งในอดีตเคยมีชาวบ้านได้ตัดต้นไม้เข้าไปใช้ประโยชน์ เช่น เผาถ่าน ทำฟืน เมื่อได้ปรับไหมแล้วมีการแบ่งสัดส่วนเงินที่ได้รับการปรับให้กับผู้บอกเบาะแสหรือผู้นำจับจำนวน 1 ใน 3 ส่วน

2. มีหลักปักเขตแดนแสดงขอบเขตของพื้นที่ป่าช้ำให้เห็นเป็นพื้นที่สาธารณะไว้ชัดเจน พร้อมทั้งจดทะเบียนเป็นหลักฐานในรูปหนังสือแสดงที่หลวงหรือ นสล. ทำให้ชาวบ้านมองเห็นได้ชัดเจนและไม่กล้าบุกรุกอีกทั้งยังเกรงกลัวกฎหมายเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะ ถ้าไม่มีกฎเกณฑ์ดังกล่าวผู้ให้สัมภาษณ์คาดว่าต้นไม้คงจะถูกทำลายหมดไปเลยภายในเวลา 10 ปี

3. มีสำนักสงฆ์ ซึ่งประกอบด้วยกุฏิพระ จำนวน 4 หลัง จำนวนพระ 1 รูป พระรูปนี้เดิมเป็นชาวบ้านหนองโกเอง เมื่อบวชแล้วเข้าไปตั้งสำนักสงฆ์ ชาวบ้านได้ใช้เป็นสถานที่ทำบุญตักบาตร และใช้เป็นสถานที่จำศีลภาวนาและพระที่จำพรรษาช่วยป้องกันไฟไหม้อีกด้วยนอกจากนี้พระยังได้ร่วมกับชาวบ้านทำความสะอาดบริเวณป่าช้ำอยู่เป็นประจำ

4. จัดเป็นบริเวณหรือแหล่งของอาหารของหมู่บ้าน ซึ่งสามารถคิดเป็นมูลค่าของอาหารที่เก็บได้ประมาณปีละ 1,500 บาท

5. เป็นบริเวณที่ใช้ฝังศพและเผาศพ ซึ่งชาวบ้านจำเป็นต้องสงวนพื้นที่ไว้ใช้ประโยชน์ดังกล่าว

สรุปการใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน

1. ใช้เป็นสถานที่เลี้ยงวัว ควาย ของชาวบ้านในฤดูฝน (หลังจากดำนมาแล้ว)
2. ใช้เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ เช่น ผัก เห็ด สมุนไพร

3. ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา จำศีล ทำบุญตักบาตร
4. ใช้เป็นสถานที่ฝังและเผาศพ

แผนพัฒนาป่าช้า

1. ต้องการปลูกต้นไม้โตเร็ว เช่น ต้นยูคาลิปตัส
2. ปลูกต้นไม้เศรษฐกิจ ได้แก่ ไม้ประดู่ จำนวน 5,000 ต้น ตะเคียน 2,500 ต้น
3. มีแผนที่จะสร้างเมรุและศาลาที่พักศพ เพื่อยกเลิกวิธีการเลือกพื้นที่โดยวิธีโยนไข่สุก การเผาศพสมัยปัจจุบันจะต้องเผาต้นไม้กินพื้นที่ประมาณ 9 ตารางเมตร
4. มีมาตรการป้องกันไฟ มิให้ไหม้ต้นไม้ในฤดูแล้ง เพื่อให้ต้นกล้าไม้สามารถเจริญเติบโตได้อย่างเป็นปกติ

พื้นที่ป่าสาธารณะแปลงเกษตรและแหล่งน้ำ

บ้านหนองบัวสะอาด หมู่ 1 ต.หนองบัวสะอาด อ.บัวใหญ่ จ.นครราชสีมา เป็นหมู่บ้านที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 80 ปี พื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ตั้งอยู่ทิศใต้ของหมู่บ้าน ระยะทางห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร มีขนาดพื้นที่ 784 ไร่ ขนาดของพื้นที่ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาไม่เพิ่มและไม่ลดจำนวนลงแต่อย่างใด ลักษณะของพื้นที่มีรูปร่างคล้ายแอ่งกระทะ ได้รับการขึ้น ทะเบียนและการปักหลักเขตที่แน่นอนชัดเจนเมื่อปีพ.ศ.2536 ชาวบ้านเรียกชื่อพื้นที่แห่งนี้ว่า โคกโสกบก การเรียกชื่อดังกล่าวเป็นการเรียกตามลักษณะธรรมชาติที่มีร่องน้ำไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ ประกอบกับมีต้นกระบกขึ้นอยู่บริเวณพื้นที่ซึ่งเรียกว่า โสกบก อาณาเขตของพื้นที่

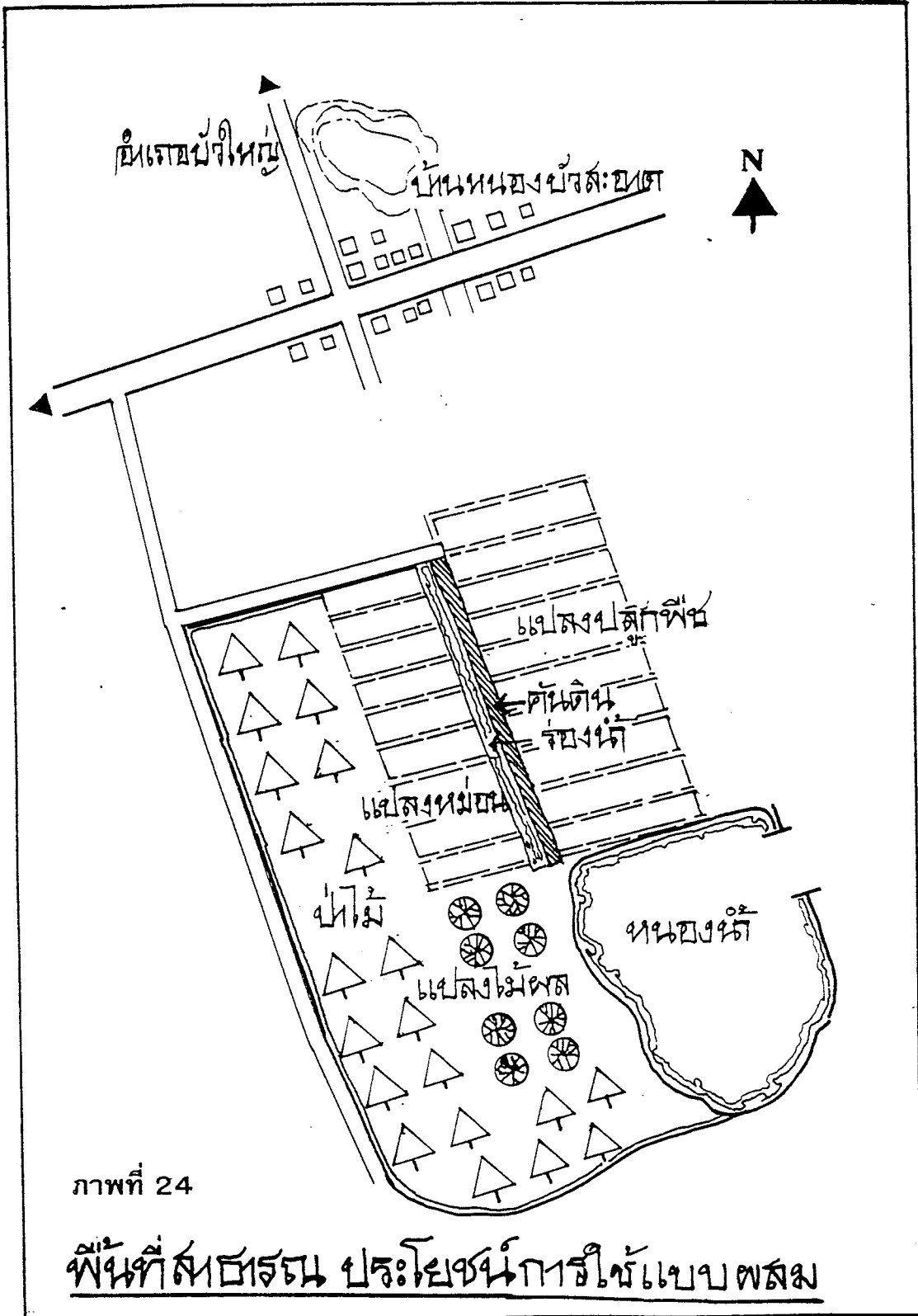
ทิศเหนือ	จดพื้นที่ตั้งหมู่บ้าน
ทิศใต้	จดพื้นที่นาของชาวบ้าน
ทิศตะวันออก	จดพื้นที่นาของชาวบ้าน
ทิศตะวันตก	จดพื้นที่ทำไร่ของชาวบ้าน

ส่วนประกอบของพื้นที่

พื้นที่แห่งนี้ลักษณะโดยทั่วไปของดิน ดินส่วนบนจะเป็นดินร่วนปนทราย ดินชั้นล่างบางแห่งจะเป็นหินลูกรัง ซึ่งสังเกตเห็นได้จากการขุดคูส่งน้ำ ในพื้นที่มีหนองน้ำอยู่ 1 แห่ง มีเนื้อที่ประมาณ 20 ไร่ เป็นหนองน้ำตามธรรมชาติมีน้ำตลอดปี ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ.2532 ได้รับงบประมาณจากทางราชการมาทำฝายเก็บกักน้ำ ทำให้มีปริมาณน้ำในหนองมากขึ้นกว่าเดิม และในปี พ.ศ.2537 นี้จะได้รับงบประมาณจากทางราชการมาขุดลอกบริเวณทิศเหนือของหนองน้ำ ขณะนี้โครงการได้รับการพิจารณาอนุมัติแล้ว

เส้นทางเดินที่ใช้สำหรับการเดินทางระหว่างหมู่บ้านกับพื้นที่ เดิมเป็นทางดินธรรมดา แต่ต่อมาชาวบ้านได้ขุดคูคลองส่งน้ำ ซึ่งขุดจากตัวหนองน้ำขึ้นมาทางทิศเหนือ ในทิศที่ตั้งตัวหมู่บ้านขนาดคูส่งน้ำกว้างประมาณ 3 เมตร ลึกประมาณ 2 เมตร บนตัวคูคลองได้ใช้ดินที่ขุด ขึ้นมาทำเป็นถนน ถึงแม้จะไม่เรียบเพราะไม่ได้บดอัดแน่นเหมือนการสร้างถนนโดยทั่วไป แต่สำหรับการ ใช้ประโยชน์ในการเดินทางด้วยเท้า รถจักรยาน รถน้ำของชาวบ้านที่ใช้ในชีวิตประจำวันก็ถือว่า สะดวกพอสมควร

ส่วนการปลูกสร้างสิ่งอื่น ๆ บนพื้นที่แห่งนี้ยังไม่ปรากฏจะพบว่าการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบต่าง ๆ ของพื้นที่แห่งนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำทำให้สามารถเก็บ

บ้านหนองบัวระเหต หมู่ 1 ตำบลหนองบัวระเหต อำเภอป้าใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา

กักน้ำได้ในปริมาณที่มากขึ้นพร้อมกับการสร้างระบบส่งน้ำ เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างคูคลองส่งน้ำ เป็นต้น

การใช้ประโยชน์

การใช้ประโยชน์จากพื้นที่แห่งนี้ ชาวบ้านได้จัดสร้างระบบการใช้ประโยชน์จากพื้นที่โดยการจำแนกออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย

1. พื้นที่ปลูกหม่อนจำนวน 60 ไร่
2. พื้นที่ปลูกไม้ผล 20 ไร่
3. หนองน้ำ 20 ไร่
4. พื้นที่ป่าไม้ใช้เลี้ยงสัตว์ 684 ไร่

1. พื้นที่ปลูกหม่อน

ในปี พ.ศ.2532 ผู้นำมีความคิดว่าพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่ชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ตั้งแต่ในอดีตเป็นต้นมานั้น พื้นที่บางส่วนมีลักษณะเสื่อมโทรม คือบริเวณทิศเหนือของพื้นที่ถ้าหากจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สามารถทำให้เกิดเป็นรายได้สำหรับครอบครัว ก็จะเป็นสิ่งที่ดี โดยเฉพาะการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม จึงได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันถึงความเป็นไปได้และได้ตัดสินใจใช้พื้นที่ประมาณ 60 ไร่ เตรียมการปลูกหม่อน ทั้งนี้ได้กำหนดหลักการสำหรับการใช้พื้นที่ไว้ว่า พื้นที่ปลูกหม่อนจะครอบครัพละ 4 แถว ขนาดของแถวจะมีความกว้าง 1 เมตร ยาว 150 เมตร คนที่จะปลูกจะต้องสมัครเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มหม่อนใหม่ด้วยความสมัครใจ สำหรับผู้ที่เป็นการราชการ ผู้ที่มีที่ดินถือครองมากและฐานะร่ำรวยอยู่แล้วจะไม่มีสิทธิ์ได้ที่ดินสำหรับการปลูกหม่อน ส่วนสมาชิกกลุ่มจะต้องเสียเงินสำหรับเป็นเงินกองทุนของกลุ่มรายละ 10 บาทต่อปี ในครั้งแรกมีผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิก 30 ราย ขณะที่กลุ่มยังไม่มีเงินกองทุนของตนเองในครั้งแรก ผู้ใหญ่บ้านจึงริเริ่มให้ สมาชิกปลูกมันสำปะหลังพันธุ์ระยอง³ เพื่อขายกิ่งพันธุ์ หลังจากหักค่าใช้จ่ายและต้นทุนต่าง ๆ แล้ว กลุ่มมีรายได้ประมาณ 4,000 บาท กิจกรรมการปลูกหม่อนทำให้สมาชิกมีรายได้เข้าสู่ครอบครัว ซึ่งได้จากการขายใบหม่อนหรือบางรายก็ขายเส้นไหม จะมีรายได้ประมาณ 3,000-5,000 บาทต่อปี ปัจจุบันมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 63 ราย

2. พื้นที่ปลูกไม้ผล

พื้นที่สำหรับปลูกไม้ผลจะเป็นพื้นที่อยู่ด้านทิศตะวันออกของแปลงหม่อน มีเนื้อที่ประมาณ 20 ไร่ มีคูส่งน้ำกั้นระหว่างแปลงหม่อนกับแปลงไม้ผล วิธีการแบ่งพื้นที่ปลูกจะแบ่งตามแนวความยาวของ

แปลงหม่อน พื้นที่ฝั่งตรงข้ามกับแปลงหม่อนจะเป็นพื้นที่สำหรับปลูกไม้ผลของสมาชิกแต่ละราย ไม้ผลที่ปลูกส่วนใหญ่ขณะนี้จะเป็นมะม่วง น้อยหน่า และกล้วย

3. นอนงน้ำ

นอนงน้ำธรรมชาติ เป็นแอ่งน้ำขนาดใหญ่รองรับน้ำที่ไหลมาจากพื้นที่ที่สูงของพื้นที่ซึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ ทิศเหนือ และทิศตะวันตกของพื้นที่ประโยชน์ที่ชาวบ้านได้จากแหล่งน้ำแห่งนี้คือ การหาปลา เป็นแหล่งน้ำสำหรับการเลี้ยงวัว ควาย ซึ่งต่อมากลุ่มได้เก็บเงินจากสมาชิกรายละ 300 บาท โดยนำรายได้จากส่วนนี้มาจ้างชุดคูส่งน้ำจากนอนงให้ไหลผ่านพื้นที่ปลูกหม่อนและไม้ผลของทุกๆ แปลง ชาวบ้านจึงได้อาศัยน้ำสำหรับการปลูกหม่อนและไม้ผล

4. พื้นที่เลี้ยงสัตว์

พื้นที่เลี้ยงสัตว์เป็นพื้นที่อีกส่วนหนึ่งที่เหลือจากการกันไปปลูกหม่อนและไม้ผล มีขนาดพื้นที่ประมาณ 684 ไร่ สภาพของพื้นที่มีไม้ธรรมชาติขึ้นอยู่หนาแน่น ถึงแม้จะมีขนาดไม้ไม่ใหญ่โตมากนัก ขนาดไม้มีอายุประมาณ 20-30 ปี เป็นลักษณะของป่าพื้นต่ำ นอกจากการใช้ประโยชน์ด้านการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีชาวบ้านอีก 3 หมู่บ้านมาร่วมใช้เลี้ยงสัตว์ คือ บ้าน หญ้าคา บ้านหนองกระทุ่ม และบ้าน เสมา ชาวบ้านยังได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ด้วยการเก็บหาสมุนไพร ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งหาอาหาร จำพวกพืชผักธรรมชาติ เช่น เห็ดชนิดต่าง ๆ ผักหวาน ไข่มดแดง สัตว์เล็กก็ได้แก่ จำพวกแย้ กระต่าย งู รวมถึงแมลงที่ชาวบ้านนิยมกินเป็นอาหารอีกด้วย ไม้พื้นที่ใช้เป็นเชื้อเพลิงหุงต้มชาวบ้านก็เก็บหาจากพื้นที่แห่งนี้เช่นกัน การใช้ประโยชน์ร่วมกันดังกล่าวยังไม่มีความขัดแย้งทั้งอดีตที่ผ่านมาและในปัจจุบัน

การจัดการ

การบริหารจัดการใช้คณะกรรมการชุดเดียวกันกับคณะกรรมการประจำหมู่บ้าน มีกฎระเบียบสำหรับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้โดยห้ามตัดไม้ก่อนได้รับอนุญาต ผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องถูกปรับตั้งแต่ 500 บาท รายได้จากค่าปรับจะจ่ายให้กับผู้นำจับ 200 บาท นำเข้าส่วนกลางหมู่บ้าน 300 บาท ส่วนการเก็บไม้พื้นจะให้เก็บได้เฉพาะกิ่งไม้แห้งเท่านั้น ห้ามตัดเด็ดขาด และที่ผ่านมามหาหมู่บ้านได้ส่งตัวแทนเข้าไปรับการฝึกอบรม เรื่องป่าชุมชน ต.กิ่งวังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา จำนวน 11 คน กฎระเบียบที่ใช้ในการบริหารจัดการได้ตั้งมาแล้วเป็นเวลาประมาณ 10 ปี

การบุกรุก

ที่ผ่านมายังไม่มีบุกรุก ทั้งนี้เพราะคณะกรรมการซึ่งเป็นผู้นำมีความขยันเอาจริงเอาจังประกอบกับมีความสามารถในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นเหตุให้ชาวบ้านยอมรับมีความไว้วางใจต่อผู้นำเป็นอย่างมาก เพราะฉะนั้นชาวบ้านโดยส่วนใหญ่จึงให้ความร่วมมือกับผู้นำเป็นอย่างดี การฝ่าฝืนกฎกติกาต่าง ๆ จึงไม่เกิดขึ้น

พิธีกรรม

ในด้านพิธีกรรม และความเชื่อในพื้นที่ซึ่งเป็นเงื่อนไขให้เกิดความคงอยู่อย่างยั่งยืนของความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ เช่น พิธีกรรมความเชื่อในเรื่องผีนั่นไม่มีสำหรับพื้นที่แห่งนี้

ความคงอยู่ได้ในปัจจุบัน

ความคงอยู่ได้ในปัจจุบันของพื้นที่แห่งนี้ คือ ความสามารถในการบริหารจัดการ ที่สามารถ จัดสรรการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้อย่างลงตัวและมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะพบได้ว่าการจัดสรรองค์ประกอบของพื้นที่อย่างลงตัว คือ พื้นที่สูงซึ่งเป็นพื้นที่ป่ามีคุณสมบัติการซับน้ำ และป้องกันการชะล้างหน้าดินจะถูกกันให้เป็นพื้นที่ป่าไม้ แต่ใช้ประโยชน์สำหรับการเลี้ยงสัตว์ได้ พื้นที่ต่ำเป็นจุดรวมน้ำ ซึ่งเป็นหนองตามธรรมชาติจะถูกปรับปรุงพัฒนาให้มีศักยภาพในการเก็บกักน้ำให้ได้มากที่สุด และมีการขุดคูคลองส่งน้ำเพื่อนำน้ำมาใช้ในพื้นที่แปลงเกษตร ซึ่งเดิมเคยเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม จะพบได้ว่าการบริหารจัดการพื้นที่แห่งนี้ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อการอนุรักษ์เพียงอย่างเดียว หรือการใช้ประโยชน์อย่างไรชอบเขตเพียงอย่างเดียว หากแต่มีการผสมผสานกันทั้งการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ การจัดการดังกล่าวเป็นไปในลักษณะที่มีความสอดคล้องกันระหว่างวิถีชีวิตของชาวบ้านกับธรรมชาติ จึงทำให้พื้นที่แห่งนี้คงอยู่ได้ และคาดว่าจะมีความคงอยู่ต่อไป ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในอนาคต หากก็เป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น มิใช่เสื่อมโทรมลงดังเช่นในพื้นที่อื่น ๆ

แนวทางในการพัฒนา

ผู้นำมีความคิดความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ คือ การปลูกไม้ผลในที่ ๆ ได้จัดสรรไว้แล้ว ต้องการให้มีการปลูกไม้หลายชนิด ทั้งนี้หวังว่าต่อไปในอนาคตพื้นที่ดังกล่าวก็จะเป็นอีกชนิดหนึ่ง ส่วนพื้นที่ป่าอนุรักษ์หรือพื้นที่เลี้ยงสัตว์ มีความต้องการจะทำรั้วล้อมรอบ แล้วปล่อยวัว ควาย เข้าไปโดยที่เจ้าของสัตว์เลี้ยงไม่จำเป็นต้องเสียเวลามาดูแล เพราะเวลาดังกล่าวน่าจะนำเอาไปใช้ประโยชน์อย่าง

อื่น ๆ ที่จะทำให้เกิดรายได้ แต่ทั้งนี้การนำวัวควายเข้ามาปล่อยจะต้องเสียค่าบริการวันละ 50 สตางค์ ต่อตัวต่อวัน ขณะเดียวกันก็ต้องการปลูกไม้โตเร็วเพื่อเป็นแนวเขตที่ชัดเจนมากขึ้นกว่าเดิม เช่น การปลูกสะเดา และมะขาม เป็นต้น

พื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์สาธารณะ

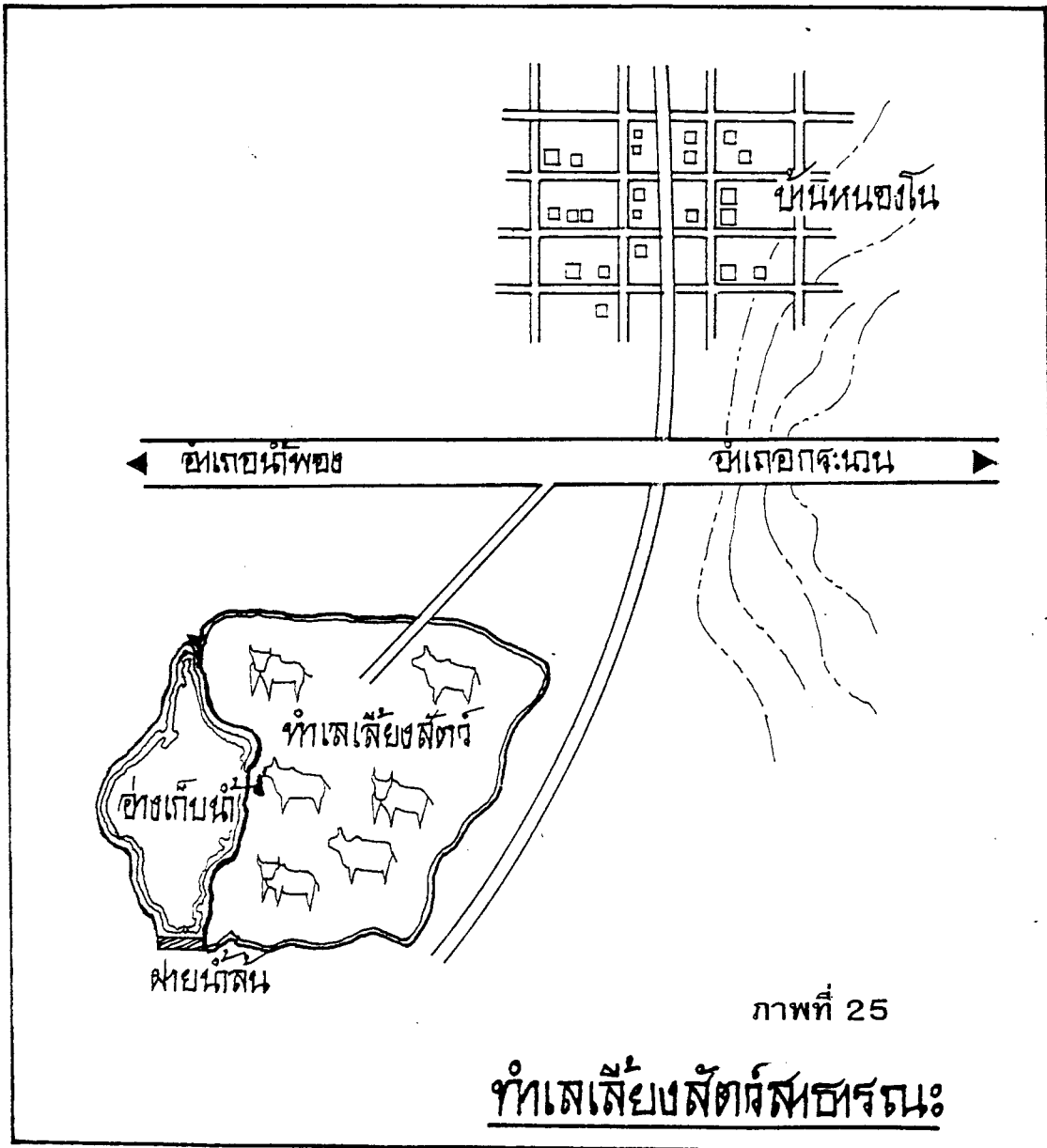
บ้านหนองโน ต.หนองโน อ.กระนวน จ.ขอนแก่น เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีจำนวนครัวเรือน 428 ครอบครัวยุค ประชากรประกอบอาชีพทำนา ทำไร่และเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้การเลี้ยงสัตว์ดังกล่าว ชาวบ้านได้อาศัยพื้นที่แห่งนี้เป็นการเลี้ยงสัตว์กันมาตั้งแต่อดีต โดยเรียกชื่อกันว่า "ห้วยหินลาด" ซึ่งเรียกตามลักษณะ ธรรมชาติของพื้นที่ที่มีลำห้วยไหลผ่านจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ ในส่วนของพื้นที่ลำห้วยจะมีหินลาดต่ำลงมาเรื่อย ๆ จนถึงหนองน้ำ ซึ่งอยู่บริเวณตรงกลางของพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์มีชื่อเรียกว่า หนองโน

พื้นที่ห้วยหินลาดจะอยู่ทิศใต้ของตัวหมู่บ้าน มีถนนสายกระนวน-ท่าคันโท กั้นระหว่างตัวหมู่บ้านกับพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ แต่พื้นที่แห่งนี้เคยมีเนื้อที่มากกว่า 234 ไร่ จนกระทั่งใน พ.ศ.2516 ทางราชการได้ออกมาสำรวจจริงวัด เพื่อจัดทะเบียนและจัดทำแนวเขตที่ชัดเจนพื้นที่ยังคงเหลืออยู่ประมาณ 170 ไร่ ส่วนที่ขาดหายไปเป็นเหตุอันเนื่องมาจากการบุกรุกถือครองของชาวบ้านจนกระทั่งบางรายสามารถนำไปออกโฉนด หรือบางรายก็ได้ออกเป็น นส.3 อาณาเขตติดต่อของพื้นที่มีดังนี้

ทิศเหนือ	จดเส้นทางเดิน
ทิศใต้	จดที่ของนายพิมพ์ เป็นชาวบ้านนาฝาย และนายเทียม นายหมุน นายพรมมา ซึ่งเป็นชาวบ้านหนองโน
ทิศตะวันออก	จดเส้นทางเดิน
ทิศตะวันตก	จดที่นายดำ ดิวสร้อย

ส่วนประกอบของพื้นที่

พื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์แห่งนี้ดินมีลักษณะเป็นดินทรายร่วน ในอดีตย้อนหลังประมาณ 30 ปี พื้นที่ดังกล่าวเคยเป็นป่าไม้รกทึบ มีไม้ประเภทไม้จิก ไม้พลอง และหวายขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น หากต่อมาได้ถูกตัดถางจนโล่งเตียน ไม้ที่ยังคงหลงเหลืออยู่มีเพียงไม้เชือก ซึ่งมีอยู่ห่าง ๆ พื้นที่อยู่ในสภาพที่เรียกว่า ป่าเสื่อมโทรม นอกจากต้นไม้ที่เหลืออยู่จำนวนไม่มากนักแล้วในพื้นที่ยังมีหนองน้ำธรรมชาติอยู่ 1 แห่ง ชาวบ้านเรียกว่า "หนองโน" หนองน้ำแห่งนี้ได้รับน้ำจากห้วยหินลาด ที่ไหลจากทิศเหนือของหมู่บ้าน ผ่านลงมาทางใต้และลงสู่หนองโนในที่สุด ในส่วนด้านทิศใต้ของหนองน้ำจะมีท่อน้ำกั้นน้ำ การ

บ้านหนองโน ตำบลหนองโน อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

ขุดลอกหนองน้ำแห่งนี้ กระทำการโดยพ่อค้าที่รับจ้างถมที่ดินได้มาขอขุดเอาดินจากหนองน้ำไป จึงเท่ากับเป็นการขุดลอกไปในตัว

เส้นทางเดินในพื้นที่สาธารณะท่าเลเลี้ยงสัตว์แห่งนี้ มี 2 เส้นทาง คือ เส้นทางจากหมู่บ้านไปจดหนองน้ำมีขนาดความกว้างประมาณ 5 เมตร ส่วนอีกเส้นทางหนึ่งอยู่ด้านหลังทำนบกั้นน้ำ เส้นทางเส้นนี้ใช้สำหรับเดินทางไปยังบ้านนาฝาย

การใช้ประโยชน์

พื้นที่ท่าเลเลี้ยงสัตว์มีการใช้ประโยชน์ของชาวบ้านจากหมู่บ้าน คือ บ้านห้วยโจด บ้านหนองโน บ้านหนองป่าติ้วและบ้านนาฝาย ประโยชน์ที่ชาวบ้านได้ใช้ร่วมกันได้แก่ การหาปลา การเลี้ยงสัตว์ประเภทวัว, ควาย โดยมีหนองโนเป็นแหล่งน้ำ นอกจากนี้แล้วยังมีการปลูกพืชผักบริเวณรอบ ๆ หนองน้ำ ส่วนพื้นที่ที่อยู่สูงขึ้นไปจากบริเวณที่ปลูกพืชผัก ในอดีตชาวบ้านเคยใช้ปลูกปอและปลูกมัน ในกรณีปลูกพืชนี้จะปลูกได้เฉพาะคนในบ้านหนองโนเท่านั้น หมู่บ้านอื่นไม่สามารถมาใช้ปลูกได้ เมื่อประมาณ 15 ปีที่ผ่านมาชาวบ้านเคยใช้พื้นที่ปลูกแตงโม แต่เมื่อได้ราคาไม่ดีจึงเลิกปลูก เปลี่ยนมาปลูกมันเทศแทน ซึ่งก็ปลูกกันมาทุกปีจนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังคงปลูกกันอยู่มีพื้นที่ปลูกประมาณ 80 ไร่ จำนวนครัวเรือนที่ปลูกจะปลูกเฉพาะชาวบ้านหนองโนเท่านั้นประมาณ 110 ครัวเรือน ผลผลิตต่อไร่เฉลี่ยประมาณ 1.5 ตัน สามารถขายได้กิโลกรัมละ 2.50-3.00 บาท ชาวบ้านบอกว่า การลงทุนสำหรับปลูกมันเทศนั้นลงทุนน้อย ประกอบกับผลพลอยได้ คือ ได้เถาพันธุ์ให้วัว ควายกินอีกด้วย ส่วนการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้จะเคยมีเฉพาะในอดีตประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา คือ เป็นแหล่งหาอาหารธรรมชาติประเภทสัตว์ป่า พืชผักธรรมชาติ และสมุนไพร หรือแม้แต่เป็นแหล่งไม้เชื้อเพลิงซึ่งปัจจุบันนี้ไม่สามารถจะกระทำได้ เพราะเสื่อมโทรมจนหมดแล้ว

การจัดการ

การบริหารจัดการพื้นที่จะมีการบริหารจัดการเฉพาะส่วนของหนองโนเท่านั้น โดยได้จัดตั้งเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มผู้ใช้น้ำนี้จะนำน้ำมาใช้สำหรับการเพาะปลูกพืชผักหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวแล้ว ดังนั้นชาวบ้านจึงได้จัดตั้งกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนเรื่องน้ำ ซ่อมแซมและพัฒนาแหล่งน้ำ คณะกรรมการจะประกอบด้วยตัวแทนชาวบ้านจากคุ้มต่าง ๆ คุ้มละ 2 คน ซึ่งมีทั้งหมด 7 คุ้ม รวม 14 คน และมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานอีก 1 รวมเป็น 15 คน มีวาระการทำงาน 4 ปี ซึ่งเริ่มตั้งครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2533 การดำเนินงานที่ผ่านมาคณะกรรมการได้พยายามหาเงินมาเพื่อนำมาพัฒนาแหล่งน้ำ โดยนำพันธุ์ปลามาปล่อย และออกระเบียบห้ามจับปลาก่อนกำหนด

มีการจัดเวรยามดูแลรักษา แต่ก็ไม่สามารถควบคุมชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่น ๆ ได้ จนเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้าน การปล่อยปละจึงกระทำได้เพียงปี พ.ศ. 2533 เพียงปีเดียวเท่านั้น

การบุกรุก

อดีตเคยมีการบุกรุกพื้นที่ ผู้ที่บุกรุกจะเป็นทั้งชาวบ้านจากหมู่บ้านหนองโนและบ้านนาฝาย ผู้ที่บุกรุกโดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีที่ดินอยู่ติดกับพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ วิธีการบุกรุกจะกระทำโดยการแผ้วถางขยายขอบเขตพื้นที่ทำกินของตนออกไปเรื่อย ๆ ทุกปี โดยใช้ทำไร่มันสำปะหลังพื้นที่สูง ส่วนพื้นที่ต่ำก็จะใช้สำหรับการทำนา ปัจจุบันการบุกรุกไม่มีอีกแล้วนับตั้งแต่ที่ได้จัดทำแนวเขตที่ชัดเจนขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ.2516 ทั้งนี้แนวเขตได้ใช้เส้นทางเดินเป็นแนวเขต นับแต่นั้นเป็นต้นมาก็ยังไม่มีมีการบุกรุกอีกเลย

กฎระเบียบ

กฎระเบียบสำหรับการป้องกันการเสื่อมโทรมหรือการบุกรุกยังไม่มี แต่จะยึดกฎหมายของทางราชการเป็นหลัก ส่วนเรื่องการทำนุบำรุงพื้นที่ก็จะเป็นไปในลักษณะของการขอความร่วมมือ เพื่อระดมแรงงานกันเป็นครั้ง ๆ ไป เช่น การบูรณะซ่อมแซมทำนบฝาย

พิธีกรรม

การกระทำพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างธรรมชาติกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่แห่งนี้ยังไม่มีพิธีกรรมใด ๆ

ความคงอยู่ได้ในปัจจุบัน

ความคงอยู่ของพื้นที่ผู้นำชาวบ้านมีความเชื่อว่าจะยังคงอยู่ได้ต่อไป เพราะมีหลักเขต แนวเขตที่ชัดเจน ส่วนหนองน้ำก็มีการพัฒนามาบูรณะซ่อมแซมอยู่เสมอเมื่อชำรุดทรุดโทรม คาดว่าไม่มีปัญหา ถ้าหากจะมีการบุกรุกเกิดขึ้นก็จะใช้มาตรการทางกฎหมายของบ้านเมืองมาดำเนินการ

แนวคิดในการพัฒนาพื้นที่

1. บริเวณที่ส่วนที่ใกล้หนองน้ำ เคยมีความคิดกันว่าจะจัดตั้งกลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โดยอาศัยพื้นที่ส่วนที่อยู่ใกล้กับหนองน้ำมาใช้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม แต่ก็ยังไม่ได้ดำเนินการ

2. พื้นที่ส่วนที่เหลือจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนที่ 1 ต้องการปลูกต้นไม้โตเร็ว เช่น กระจินณรงค์ เพื่อให้เป็นสวนป่าของหมู่บ้าน เมื่อปลูกแล้วให้ชาวบ้านสามารถตัดเอา กิ่งมาเป็นไม้ฟืนหรือเผาถ่านได้ แต่ห้ามตัดลำต้นโดยจะแบ่งให้แต่ละครอบครัวปลูก ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ พื้นที่ส่วนที่ 2 จะใช้ทำเป็นแปลงปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ก่อน เมื่อต้นไม้ที่ปลูกแปลงแรกโตแล้วก็นำหญ้าไปปลูกได้ต้นไม้หรือระหว่างแถว ขณะเดียวกันพื้นที่ส่วนที่ปลูกหญ้าก็จะปลูกต้นไม้เช่นเดียวกับแปลงที่หนึ่ง ทำลักษณะสลับกัน ผู้นำคาดว่าถ้าทำได้เช่นนี้ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่แห่งนี้ก็จะกลับมาอุดมสมบูรณ์ได้อีกครั้งหนึ่ง ความคิดเช่นนี้คิดกันมาประมาณ 5 ปีแล้วแต่ยังไม่ได้ทำ

พื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์สาธารณะ

บ้านกุดเต่า ตำบลนามะเฟือง อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู มีพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ 1 แห่ง มีชื่อเรียกว่า โคกทำเลหัวป่ากุงหนา การตั้งชื่อเรียกดังกล่าว เป็นการเรียกตามลักษณะธรรมชาติของพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นพื้นที่โคกไม่เหมาะสมสำหรับการทำนา ประกอบกับมีต้นกุงขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น ชาวบ้านจึงเรียกชื่อว่า "โคกป่ากุงหนา" บ้านกุดเต่าเป็นหมู่บ้านเก่า อายุหมู่บ้านประมาณ 100 กว่าปี ปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือนอาศัยอยู่ 117 ครอบครัวยุค ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่การทำนา และบางส่วนทำไร่ปลูกมันสำปะหลัง และเลี้ยงสัตว์ไว้สำหรับบริโภค ใช้แรงงานและขาย ซึ่งที่นิยมเลี้ยงกันมากได้แก่ วัว ควาย

ทำเลเลี้ยงสัตว์โคกป่ากุงหนา เป็นพื้นที่ที่ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ขึ้นพร้อม ๆ กับการตั้งหมู่บ้าน ขนาดของพื้นที่มีประมาณ 300 กว่าไร่ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน ระยะทางห่างจากหมู่บ้านประมาณ 3 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อคือ

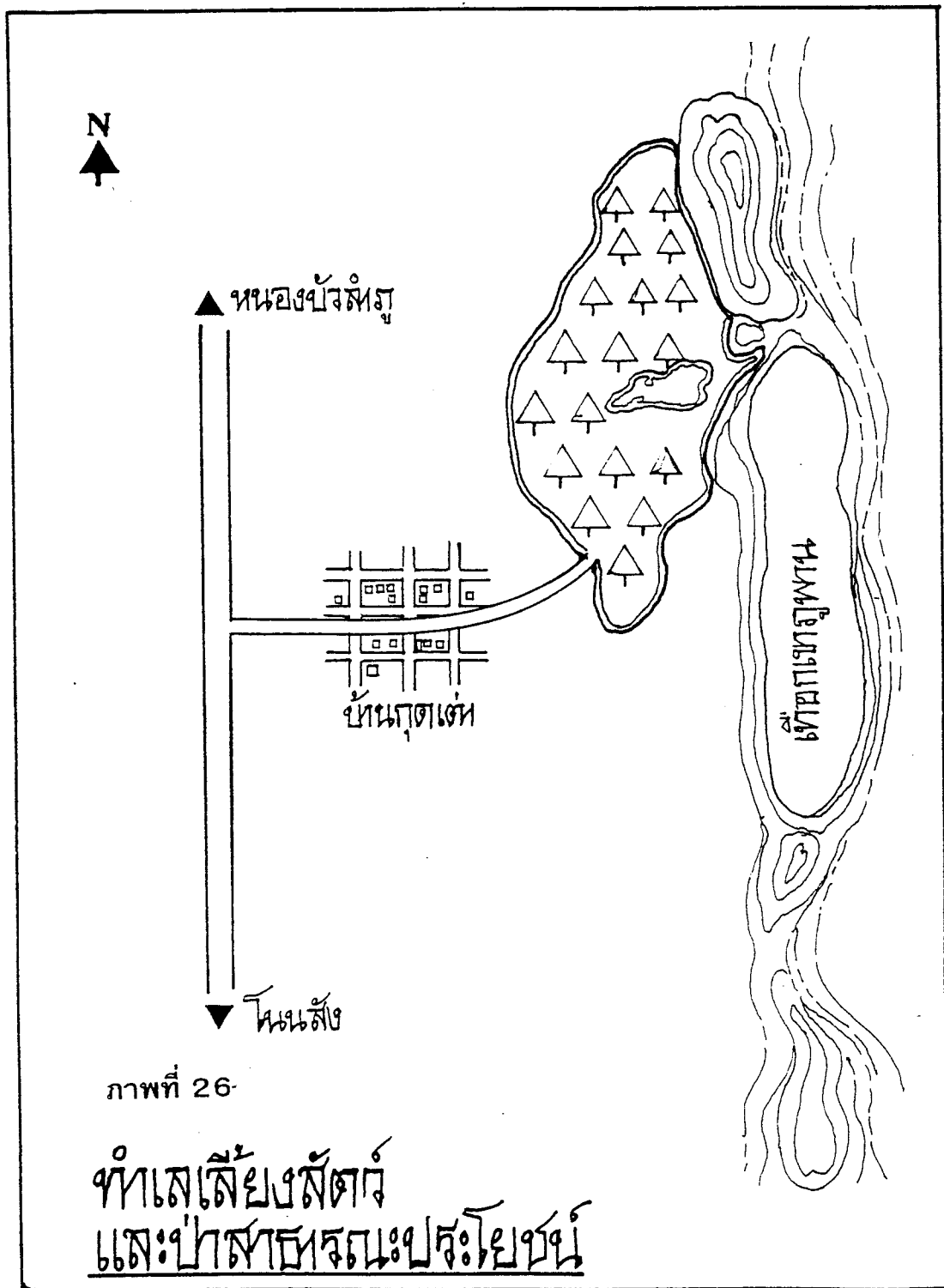
ทิศเหนือ	จดภูพาน
ทิศใต้	จดที่ดินของนายสุพิน ดวงผมวาว และนายคำชาย ไสโร
ทิศตะวันออก	จดที่ดินของนายประยงค์ ศรีภิรมย์ และนายลี สีดาน้อย
ทิศตะวันตก	นายมัย พนาผัด และนายเสน สีสมยศ

พื้นที่ดังกล่าวในอดีตยังไม่มีหลักเขตที่ชัดเจน จากขนาดของพื้นที่เดิมมีประมาณ 300 กว่าไร่ ปัจจุบันถูกบุกรุกเหลืออยู่ประมาณ 250 ไร่ ขณะนี้มีหลักเขตที่ชัดเจนและได้ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานที่ดินอำเภอและจังหวัดไว้เรียบร้อยแล้ว

ส่วนประกอบที่สำคัญของพื้นที่

ลักษณะของดิน เป็นดินร่วนปนทราย ส่วนทางทิศเหนือจดภูพานจะมีหนองน้ำ 1 แห่ง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2524 ได้งบประมาณจากทางราชการมาสร้างฝายกักเก็บน้ำโดยตัวคันฝายอยู่ด้านทิศตะวันตกของหนองน้ำชาวบ้านตั้งชื่อเรียกฝายว่า "ฝายเปรม" ฝายมีขนาดกว้าง 3 เมตร ยาว 57 เมตร สูง 2.50 เมตร มีพื้นที่เก็บกักน้ำประมาณ 4 ไร่ สามารถเก็บกักน้ำไว้ได้ตลอดปี ในช่วงฤดูแล้งจะเหลือพื้นที่น้ำประมาณ 1 ไร่ นอกจากนี้แล้วพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ยังมีเส้นทางเดินล้อมรอบพื้นที่

ต้นไม้จะประกอบด้วยไม้พวง เต็ง รัง ประดู่ น้ำเกลี้ยง เหลื่อม กระโดน ตัวผักหวาน นมสาว

บ้านกุดเต่า ตำบลหนองบัวลำภู อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู

สัตว์ป่าในอดีตเคยมีแก้ง กวาง แต่ปัจจุบันไม่มีหลงเหลืออีกแล้วเพราะถูกล่าไปเป็นอาหาร ประกอบกับในอดีตพื้นที่เคยเป็นป่าทึบ มีต้นไม้ใหญ่เป็นจำนวนมากสัตว์ป่าจึงมาอยู่อาศัย แต่เมื่อสภาพของป่าได้เปลี่ยนแปลงไปไม่รกทึบเช่นอดีตเป็นป่าโปร่งสัตว์ป่าจึงไม่กล้าเข้ามาอาศัย

การใช้ประโยชน์

มีชาวบ้านได้เข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าวนอกเหนือจากบ้านกุดเต่าแล้วยังมีอีก 2 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองแวง และบ้านโป่งสัง การใช้ประโยชน์ที่สำคัญได้แก่ การใช้เป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ประเภทวัว ควาย ในช่วงฤดูฝนหลังจากการปักดำนาเสร็จเรียบร้อยแล้ว ขณะเดียวกันก็ใช้เป็นแหล่งหาอาหาร ประเภทอาหารที่มีมากได้แก่ เห็ดชนิดต่าง ๆ เช่น เห็ดปลวก เห็ดเหาะ เห็ดละโงก ซึ่งมีจำนวนมาก ถ้าหากจะคำนวณมูลค่าคิดเป็นเงินก็จะไม่ต่ำกว่า 3,000 บาทต่อปี นอกจากนี้ก็ยังมี ผักตบถ ผักหวาน ไข่มดแดง รวมถึงสมุนไพรชนิดต่าง ๆ อีกด้วย ชาวบ้านคำนวณว่ามูลค่าของอาหารที่เป็นพืชผักต่าง ๆ จะมีมูลค่าประมาณไม่ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี นอกจากพืชผักแล้วกุ้ง หอย ปู ปลา ชาวบ้านก็ยังได้อาศัยหาจากฝ่ายเปรม ซึ่งสามารถหาได้ตลอดปีเช่นเดียวกัน ส่วนไม้พื้นชาวบ้านจะใช้ กิ่งไม้หรือลำต้นที่แห้งหรือตายแล้วเท่านั้น

การจัดการ

ปี พ.ศ.2521 เริ่มออกกฎระเบียบอย่างเป็นทางการ โดยมีข้อห้าม คือ ห้ามตัดไม้ ถ้าหากผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องถูกปรับตัดต้นไม้ 500 บาท มีการแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ คือ ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจในการตัดสินใจ เป็นผู้รักษากฎระเบียบและมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ช่วย และปรึกษาหารือร่วมกัน ส่วนชาวบ้านทุกคนต้องมีหน้าที่ช่วยกันสอดส่องดูแลเมื่อพบเห็นผู้ใดกระทำการฝ่าฝืนต้องมาแจ้งให้หัวหน้าคุ้มทราบ ซึ่งปัจจุบันภายในหมู่บ้านแบ่งออกเป็น 9 คุ้ม เมื่อหัวหน้าคุ้มทราบแล้วก็มาแจ้งต่อผู้ใหญ่บ้านเพื่อดำเนินการตามกฎระเบียบ

ปี พ.ศ.2524 ทางราชการได้เข้ามาผังหลักแสดงขอบเขตที่ชัดเจน พร้อมกับออกหนังสือสำคัญแสดงที่หลวง (นสล.) จึงห้ามมิให้มีการบุกรุกอย่างเด็ดขาด

การบุกรุก

ภายหลังจากได้ประกาศห้ามมิให้มีการตัดไม้แล้วเมื่อปี พ.ศ.2521 ก็ได้มีผู้ฝ่าฝืน 2 ราย ในปีเดียวกันนั่นเอง โดยตัดไม้เพื่อนำไปเลื่อยทำบ้าน คณะกรรมการจะปรับคนละ 500 บาท แต่ในที่สุดก็มีการประนีประนอมกัน ขอร้องให้ยืดหยุ่นเพราะเป็นครั้งแรกจึงได้รับการยกเว้น นับแต่นั้นมาก็

ยังไม่มีผู้ใดกล้าฝ่าฝืนอีก ในเรื่องของการตัดไม้ จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ.2526 มีชาวบ้านอีก 1 ราย ได้บุกรุกพื้นที่เข้าไปประมาณ 2 ไร่ ผู้ใหญ่บ้านได้เข้าไปท้วงติง และมีการเจรจากันในที่สุดก็ยอมถอยออกไป

พิธีกรรม

บริเวณฝ่ายเปรมในอดีตซึ่งเคยเป็นหนองน้ำ โดยมีแหล่งต้นน้ำอยู่บนภูพาน ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นสถานที่สิงสถิตย์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะช่วยดลบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ดังนั้นชาวบ้านจึงให้ความเคารพนับถือทุก ๆ ปีจะไปร่วมกันทำพิธีบนบานศาลกล่าวขอฝนกันทุก ๆ ปี ร่วมกันประกอบพิธีกรรมทางศาสนาด้วย โดยจะนิมนต์พระไปฉันเพลยังสถานที่ดังกล่าวพร้อมกับมีการก่อพระทราย การกระทำพิธีกรรมดังกล่าวจะกระทำกันในช่วงสงกรานต์ของทุก ๆ ปี สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ แม้ว่าคนหนุ่มสาวที่ไปทำงานยังกรุงเทพ ฯ เมื่อถึงช่วงเทศกาลสงกรานต์ก็จะกลับมา และก็พร้อมกันไปร่วมพิธีกรรมกันทุกคน

ความคงอยู่ได้ในปัจจุบัน

ผู้นำชาวบ้านกล่าวว่าพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ยังคงอยู่ได้ในปัจจุบันก็เพราะว่าชาวบ้านเห็นความสำคัญของพื้นที่ แต่ก็มีคนบางส่วนที่ยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ไม้สำหรับการปลูกสร้างบ้านเรือน หรือต้องการไม้สำหรับใช้สอยพยายามที่จะลักลอบตัด แต่ผู้นำก็เฝ้าระวังเฝ้าจับไม่ปล่อยปละเลย การลักลอบตัดก็กระทำได้เป็นส่วนน้อย

การคงสภาพต่อไปในอนาคต

ผู้นำคิดว่าท่าจะทรุดโทรมไปเรื่อย ๆ ถ้าไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นมา ทั้งนี้เพราะมีคนมากขึ้น ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่จะลดลง ประกอบกับมีชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่น ๆ เข้ามาใช้ประโยชน์ทำให้ไม่สามารถควบคุมได้

แนวความคิดในการพัฒนา

ต้องการปลูกป่าเสริมขึ้นทุก ๆ ปี และมีความคิดอยากจะทำให้มีการล้อมรั้วเนื่องจากหลักเขตที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้เสาหลักเขตอยู่ห่างกันมากเกินไป ทำให้การแสดงขอบเขตยังไม่ชัดเจนอีกทั้งยังมีความต้องการทำแนวกันไฟ เพื่อป้องกันไฟป่าที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุก ๆ ปี ถ้าหากไม่สามารถป้องกันได้ การฟื้นตัวของพื้นที่ก็จะไม่เกิดมีแต่ทรุดโทรมไปเรื่อย ๆ

ห้องสมุด
มหาวิทยาลัยขอนแก่น